

Journal of
Economics and Political Economy

www.kspjournals.org

Volume1

December 2014

Issue 2

Sosyal Yapı ve Kapitalist Devlet Sorunu *

By Werner BONEFELD †

1. Giriş

1970'lerin sonundaki devletin kökenine ilişkin tartışmalarının yavaşlamasından sonra (1), 1980'lerin başında neredeyse bütün kapitalist ülkelerde devlete olan ilgi, güce vurgu yapan muhafazakârlıkla yeniden meydana çıktı. Kapitalist devlet üzerine yapılan son çalışma (post-)Fordizm üzerindeki tartışmalardan etkilenmiştir (bkz: [Hirsch & Roth, 1986](#)) (2). (Post-)fordist devlet tartışması, devlet ve ekonomi arasındaki ilişkilerdeki değişimi daha iyi bir şekilde anlayabilmek için devletin daha somut bir şekilde kavramsallaştırmasını amaçlamaktadır. Burada temel sorun devletin kökeni tartışmasını reddetmek değil, bu tartışmayı kapitalist gelişme teorisi içerisinde sınıflandırmaktır. Bu şekilde, yapı ve çatışma arasındaki ilişki olarak yıllardır Marksist tartışmanın konusu olan bu tema, çağdaş gelişmeler bağlamında daha somut bir şekilde tartışılmaktadır. (Post-)fordizm üzerindeki tartışmanın önemli bir zayıf noktasının, yapı ve çatışmayı eklememek olduğunu başka bir yerde tartıştım (bkz: [Bonefeld, 1987a](#)). Zaten bu zayıflık Hirsch'in devletin kökeni tartışmasına yaptığı katkılarda da görülmüştü (bkz: [Holloway, 1988](#)).

Problemlili bir mesele olan yapı ve çatışma arasındaki ilişki, kapitalizmi anlamak için yapılacak herhangi bir girişim için temel soruyu teşkil eder. Bu çalışmada, yapı ve kapitalist devletle olan ilişki süreciyle alakalı olan kavramsal tartışmalar üzerinden hareketle, (post-)fordist devlet üzerindeki tartışmalar üzerine yaptığım değerlendirmelerle açığa çıkan tartışmaları ortaya koymayı amaçlıyorum. Burada ben, yapıların, sınıf çelişkisinin varlığının bir formu olarak, dolayısıyla yapıların sınıf çatışması terimi şeklinde bir sonuç olarak görülmesi gerektiğini savunacağım.

Bu savunmayı bir sunum takip edecek: Devlet Üzerine Tartışmalarda Yapı ve Çatışma bölümü, özet olarak, Hirsch'in devletin kökeni tartışmalarına ilişkin yaptığı katkıda ortaya çıkan problemi anlatmaktadır. Bu bölüm ayrıca (post-)fordizm üzerindeki tartışmalarda etkili olduğu ispatlanmış olan "yapısal Marksizm" in özet bir anlatımını da içermektedir. Daha sonra kapitalist toplumlardaki sınıf çelişkisinin varlığının bir formu olan kapitalist devlet konusu ele alınacaktır. Bu bölüm iki alt bölüme ayrılmaktadır: sosyal form ve devletin anlamlı soyutlaması. Birinci alt bölüm Marksist kategorilerin anayasasını ele alırken ikinci alt bölüm bu anayasanın devletle olan ilişkisini incelemektedir.

* Orijinal bilgiler: "Social Constitution and the form of the Capitalist State", in *Open Marxism Vol.1: Dialectics and History*, (Edt. W. Bonefeld, R. Gunn, K. Psychopedis), Pluto Press, London: 1992. pp.93-132. Bu kitap bölümü, 25 Ağustos 2014 tarihinde, Telif hakları kendisine ait olan W. Bonefeld'in, "Çevirisini Yayınlama" hakkındaki yazılı izne dayanarak yayınlanmaktadır.

† Yazar W. Bonefeld, 1960 doğumlu İngiliz iktisatçıdır. Öğrenimini Edinburg Üniversitesinde yapmış, akademik hayatını York Üniversitesinde sürdürmüştür. Özellikle Açık Marksizm konusunda dünyanın en önde gelen yazarlarından. Bu çerçevede oldukça çok sayıda eseri olan W. Bonefeld'in en tanınmış eserlerinden biri, bu kitap bölümüdür. (Çevirenler: H. Özcan, C. Kargı).

Sonuç kısmı ise tartışmayı özetleyerek aşağıdaki, tartışmalardan çıkardığı sonuçları karşılaştıracaktır.

1. Devlet Üzerine Tartışmalarda Yapı ve Çatışma

Devletin kökenine ilişkin yaptığı açıklamada Hirsch'in amacı, devleti kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde anlamaya çalışmaktır. Hirsch'e göre (1978) devlet, toplumun dış gücü olarak soyutlandığı farz edilen, bütün kural koyucuları, bütün egemen formları ve sosyal örgütlenmeleri kendi hükmü altına alarak, kolektif sosyal örgütlenmenin toplumun kendisinden ayrılmasıyla oluşan kapitalist bir olgu olarak ortaya çıkar. Bu ayrışma bir varlık formu, bir hareket formu ve sosyal ilişkilerin formu olarak anlaşılırken, devlet sermaye ve emek arasındaki sınıf ilişkisinin bir formu olarak anlaşılır. Sonuçta, Hirsch'in devlete yaklaşımı, sınıf çelişkisinin somut gerçekliği olarak kapitalist devletin tarihsel olarak varlığını anlamayı mümkün kılar. Hirsch'in harici bir muhakeme değil de nesne (sınıf çatışmasının tarihsel sonucu) ile özne (sınıf çatışmasının sağlamlığı ve kendi tarihsel çevresini aşmış olması, bkz: [Lukacs, 1968](#)) arasındaki tarihsel sürece (diyalektik ilişki) yönelen bir muhakeme yapmasına rağmen, yapı ve çatışma arasındaki dâhili ilişkilere bakma konusunda başarısız olmuştur. Hirsch'in, devletin tarihsel gelişimi içerisinde sınıf çatışmalarının önemine yaptığı vurgu geri kalmış durumdadır: "Kapitalist gelişmenin yönü mekanik olarak ya da bir tür doğal yasa tarafından belirlenmemiştir. Genel yasalarının "çerçevesinde", kapitalist gelişmenin yönü, daha çok, hareket eden öznelerin ya da sınıfların, krizlerin somut şartları ve bunların siyasal neticeleri ile sonuçlanan hareketleri tarafından belirlenir ([Hirsch, 1978:74-5](#)). Nesnel hukuk ve çatışma arasındaki gerilim "çerçevesinde" kelimesinde yatmaktadır (bkz: [Holloway&Picciotto, 1978](#)). Nesnellik (kapitalist gelişmenin nesnel yasaları) sınıf çatışması ile yan yana konmuştur ve sınıf çatışmasının nesnel yasalardan ayrı tutulması sınıf çatışmasını önceden belirlenmiş ve nesnel olarak görülen kapitalizmin gelişmesinin tarihi bir motoru olarak ikinci dereceye atılmıştır. Bu ikilik Hirsch'in (1976;1977) devletin gelişmesi üzerine yaptığı yorumlarda açıkça ifade edilmiştir. Hirsch'in yapı ve çatışma konusunda bu ikili yaklaşımı Poulantzas'ı anımsatmaktadır.

Poulantzas'ın, devletin kavramsallaştırılmasıyla ilgili teoriye bakışındaki katkılarının temel dürtüsü göreceli olarak ekonomiden bağımsızdır (bir değerlendirme için bkz: [Clarke, 1977; 1978](#)). [Holloway&Picciotto \(1977; 1978\)](#)'nın ortaya koyduğu gibi, *Sermaye* hakkındaki kavramsal tartışma Poulantzas'da ekonomik düzeyin teorileştirilmesi şeklinde görülür. Bu nedenle kapitalist bir devlet teorisi, siyasal düzey için (hegemonya, siyasal sınıf karakteri gibi) yeni kavramlar geliştirmek zorunda kaldı. Bu yaklaşımın amacı, ekonomiyle ilişkili olan siyasetin yapısal yeterliliğini kimliklendirmektir. Yapısal yeterlilik ekonomiyle karşı karşıya olan ve "göreceli olarak otonom olan" bir devletin varlığıyla ilgiliydi. Bu anlayış üst-yapı temelinde yer almaktadır (bkz [Marks, 1981](#)). Sosyal ve siyasal bölünmüşlük içinde sermaye ve emek arasındaki ilişkilerin "içsel doğası" sorunu, sadece farklı yapıların tarihsel bağıntısı sorununa indirgenmişti. Farklı yapıların yoğunlaştırılarak homojenleştirilmesi sermayenin üstün olan kesiminin başarısı olarak görüldü. Devlet bu bağıntının küresel unsuru olarak görüldü (bkz: [Poulantzas, 1973](#)). Sınıf çatışması, belirli tarihsel konjonktürler içerisinde devlet yapısının özel olarak şekillenmesi ve gelişmesi konusundaki belirleyiciliği ile önemli fakat ikincil bir rol oynadı. Sistemik olarak göreceli otonominin varlığı nesnel olarak verilmiş olan gelişme yasalarını takip etti. Sınıf çatışması kapitalizmin yapısal olarak oluşturulmasının bir astı olarak görüldü. Poulantzas'ın problemi Mark'ın yazılarını takip ederek sistematik bir biçimde dışsallaştırmayı teorileştirmeyi ve ayrılmış yapıların sistemik olarak

Journal of Economics and Political Economy

varlığını birleştirmek ve birbiriyle ilişkili olan ve birbirlerinin dönüşümüne etki eden bu yapıları ortaya çıkaran sosyal süreci anlatmaya çalışmaktı.

Jessop'un yapı ve çatışma arasındaki diyalektiğe ilişkin katkısı, Poulantzas'ın yaklaşımına bir yanıt olarak yapıcı eleştiriler geliştirmektir (bkz: Jessop, 1985). Bu amaçla Jessop siyaset ve ekonomi arasındaki ilişkiye yönelik, en sıra dışı haliyle sadece strateji ile çatışmayı değil aynı zamanda sınıf çatışmasıyla kapital stratejiyi eşitleyerek, “konjonktürel” (ya da “ilişkisel”) bir yaklaşımı savunmaktadır (bkz: Jessop, 1983; 1985; 1986; 1988). Poulantzas'taki (siyasetin son örneğinde ekonominin belirleyiciliği gibi) belirli yapılar sorununun üstesinden gelmek için Jessop, bir “yapısal bağlaşım” teorisi ya da bir “ekleme” teorisi önermektedir (Jessop, 1986). Birincisi Luhmann'ın sistem teorisi analizi ile ilişkiliklen ikincisi benzer bir analizin Marksist versiyonudur ve birincisinin çıkmazlarından kurtulmuş durumdadır (bkz: Jessop, 1986). Jessop için, siyasal sistemi anlama görevi, fonksiyonalizme düşmeden siyaset ve ekonomi arasındaki “gerekli olmayan benzerliği” (Jessop, 1986) teorileştirmektir. Bu nedenle Jessop devlete karşı ilişkisel bir yaklaşımla ilgilenmektedir. Bu devlete karşı ilişkisel yaklaşım, her ne kadar kendi çevrelerinden ayrı tutulmasalar ve hatta çevrelerine bağlı olarak şekillenseler bile farklı sosyal alt-sistemlerin kendine özgü işleyişine dair çeşitli anlayışlar sağlar (bkz: Jessop, 1986:93). Bunu bilimsel olarak kullanışlı bir hale getiren terim “ekleme modu”dur. Bir ekleme modu, tarihî somut durumlar içerisinde, bu üç sistemi belirli tarihi konjonktürlerde ve belirli formlar içerisinde birleştirerek siyasal, ekonomik ve ideolojik sistemlerin yoğunlaştırılmasına zemin hazırlar. Farklı sistemlerin karşılıklı ve tamamlayıcı bir ekleme modu içerisinde birleştirilmesi mekanizması sermayenin hegemonik planıdır. Sosyal bütünlüğün bölünmüş parçalarının, her nasılsa yoğunlaşmanın gizli eli ile bir plan içerisinde birleştirilinceye kadar bir birlik içerisinde olmaması ile Jessop'un, başarılı bir hegemonik projenin ekonomik gelişmenin belirli bir biçiminin ihtiyaç duyduğu şeylerle sonuçlanmasına izin verdiğini ima ettiği görülür. Siyasal alan ekonomik sistemin ihtiyaçlarına ilişkin çıktılarını sağlayabilir durumda görüldüğü sürece (bkz: Jessop, 1986), bu uyumun tarihî olarak kesin bir şekilde işlemesi, farklı kurumsal alanları eriterek (Jessop, 1983;1985) bir araya getiren hegemonik uygulamaları artıran stratejik güçlerle ilişkilidir (ibid). Bu ise kapitalist yeniden üretimin fonksiyonalist ve idareci bir görünümü olarak görülebilecektir (bkz: Clarke, 1983; Bonefeld, 1987a).

Jessop, Marks'ın (1973) somutta soyutun varlığını ya da tersiyle alakalı ifadesinin yapısalcı bir anlayışını araştırmaktadır. Bu ilişkinin yapısalcı versiyonu soyut ve somutu birleştiren bir mekanizma olarak görülen orta düzey kavramların tanıtımını içerir; “hareketin soyut, üniter ve zorunlu yasaları, sermaye mantıkçıları tarafından daha somut bir rekabet serisi içerisinde birleştirilmiş sermaye inşasının ihtiyaçları ve sermayenin muhtemel mantıkları” (Jessop, 1985:344). Çünkü yapısalcılık belirli hareket kanunları ortaya koymakla ve devletin ele geçirilerek belirli tarihî bir eklemlenmeyi ortaya çıkarmayı amaçlayarak hegemonik çıkarları yapısallaştırma anlamında voluntarist olmakla suçlanmıştı (eleştiri için bkz: Clarke, 1983). Yapısal ilişkiler anlayışının eksiklikleri, onları, kapitalist gelişmenin objektif yasaları tarafından verilen dürtülerle ortaya çıkan farklı sermaye “mantıklarının” davranışının reaktif ve dönüşlü örneklemelerinin açıklamalarıyla birleştirilerek giderilir. Sonuç olarak, kapital artık sosyal gerçekliği bütün olarak kaplayan bir sınıf çatışması olarak var olmaz. Bunun yerine sosyal gerçeklik, yapısal gelişmenin belirli formları içerisindekilere karşıt olarak kapital mantığının çıkar temelli çatışma mantığından ortaya çıkan, kapitalin egemen hegemonik mantığının uygulamalarıyla garanti altına alınan ve çok taraflı sonuçlar ve etkenler tarafından belirlenen bir entegrasyon olarak görülür. Poulantzas, sınıf çatışmasından kapitalist gelişmenin objektif yasalarını ortaya çıkaran bir aracı

olarak bahsederken Jessop, onu, farklı kapital “mantıkçıların” bireyselleştirilmiş ve çoğulcu olarak dağıtılmış çıkarlar şartlarındaki sosyal uygulama mekanizması olarak görür (Jessop, 1985). Ortaya çıkan eklektisizm (seçmecilik), *nedensel* bir ilişki olarak farklı fenomenlerin parçalara ayrılmasını anlamlı hale getirir (bkz: Bonefeld, 1987a; Psychopedis, 1991).

Hirsch ve Jessop’un başını çektiği (post-) fordist devlet üzerindeki tartışmalar içerisinde yapı ve süreç arasındaki çözülmemiş olan gerilim, Jessop’un “yapı ve süreç arasındaki diyalektik” anlayışı içerisinde tartışılmaktadır. Devletin yığılma modu ve düzenleyici formu arasındaki ilişkiye ait (bu nedenle fonksiyonel) varsayım, yapısal bir fonksiyonsuzluk (eklemlenme modunun parçalanması) olarak krizi teorileştirir. Kapitalist gelişmenin yasasının “nesnel verilmişlik” olarak ortaya çıkardığı ve nesnel olarak verilmiş bir iyileşmeye dönüştürdüğü geçerli bir kriz düşüncesi (eleştiri için bkz: Holloway, 1988), (post-) Fordizm gibi farklı bir tarihi form içerisinde yapısal düzenliliğin ve uyumun yeniden eşleştirilmesidir. Devletin yeniden inşacı (rekonstrüktivist) rolü çerçevesinde sınıf çatışması, sosyal gerçekliğin kaçınılmaz dönüşümünü sadece hızlandırma ya da geciktirme anlamında tali/ikincil (Hirsch&Roth, 1986) bir rol oynar. Burada esas olan, bir eklemlenme modunu muhtemel süreçle yeniden eşleştirerek yapısal olarak önceden belirlenmiş gelişmeler içerisinde devleti ele geçirme girişimleri konusunda farklı kapitalist stratejiler arasında ortaya çıkan çatışmadır (Jessop). Yapının ve sınıf çatışmasının parçalanması (eklemlenmenin tersine) sosyal gelişmenin tanımlayıcı ve anlamlı bir şekilde anlaşılmasını (bkz: Bonefeld, 1987a; Gerstenberger, 1989) gerektirir ki ancak bu anlayış durgun/statik yapıları kimliklendirebilir ve ani bir kesinti, Fordizmden post-fordizme sıçrama örneğindeki gibi yapılar arasındaki miktar sıçrayışı gibi nitelikli bir değişikliği ortaya çıkarmaya zorlanır ya değilse bir süreci ya da nitelikli bir sürekliliği ortaya çıkarmaya değil.

Bir Değerlendirme

Devletle ilgili bu yaklaşımların tersine ben, “yapıların”, sermaye ve emek arasındaki sınıf çelişkisinin varlığının modları olduğunu göstermek istiyorum. “Kapitalist gelişmenin yasaları sınıf çatışması hareketinden başka bir şey değildir. Kapitalist gelişmenin yasaları, bir soyutlama, tarihi bir gerçeklik, bir süreç ve emeğin sermaye içerisindeki varlığının bir hareketidir (bkz: Holloway, 1988; Clarke, 1988a; 1988b; Gunn, 1989; 1990). Yapı ve sürecin ayrıştığını reddetmek devletin kapitalist sosyal yeniden üretim içerisinde özel bir rol oynadığını reddetmek anlamına gelmez. Bununla birlikte, -kapitalist devletin oynadığı rolün onun sosyal formları (sermaye ve emek arasındaki sınıf çelişkisi) tarafından belirlendiğini ve bu rolün sınıf çatışmasının tarihi bir süreci olduğunu - tartışacağız. (Göreceli olması hatta bu “göreceliğin” ne kadar özel bir derecesine yaslanıldığına bağlı olarak değişmesine rağmen) kolayca anlaşılabilir “devlet otonomisi” yerine, siyaset ve ekonomi, çelişkili bir bütün oluşturan unsurlar olarak tartışılacaktır. Bu bütünlük tek bir blok olarak değil bir çelişki hareketi olarak var olacaktır. Tarihi kompozisyonunda olduğu gibi ekonominin ve siyasetin bu parçalanmışlığı sınıf çatışmasının tek gerçekliğidir.

2. Kapitalist Devletin Şekil ve İçeriği

2.1. Siyasal ve Ekonomik Bütünlük İçerisinde Sosyal Form ve Farklılık

Marks’ı (1973) takip ederek, (siyaset ve ekonomi gibi) bizi kuşatan sosyal fenomen, çeşitli belirtilere sahiptir. Burada yapılması gereken şey, sosyal fenomenler arasındaki “içsel/dahilî bağlantıyı” (Marks, 1983:28) ortaya çıkarmak, böylece onların “içsel doğasını” (Marks) tespit etmektir. Sosyal fenomenler arasındaki dâhili bağlantıyı ortaya çıkarmak onları birbirine bağlayan, farklı formların karmaşık formu olan, onları birbiriyle birleştiren sosyal gerçekliği

Journal of Economics and Political Economy

oluşturan anlamlı soyutlamaları araştırmaktır. Bu karşılıklı bağlantıyı teorileştirmek için, teorik yaklaşım, sosyal fenomeni bu birlik içerisindeki diğer formlardan ayıran, onlardan farklı hale getiren tarihi süreci açıkça ortaya koymak zorundadır. Sosyal varlığın “içsel doğasını” anlamaya çalışmak insan ilişkilerinin sosyal ve tarihi biçimlerinin (nesne) nasıl düşünüldüğüyle alakalıdır. Diyalektik, sosyal gerçekliğin kavramsal olarak uygun şekilde anlaşılması için nesnenin dışından değil onun içinden hareket eder (bkz: [Negri, 1984](#)). Diyalektik düşünce kendini nesnenin içinde ve o nesnenin anında (moment) kavramsallaştırır (bkz: [Lukacs, 1968](#); [Gunn, 1987b](#); [1989](#); [1991](#)). Sosyal varlığın böyle bir kavramsallaştırması, sosyal ilişkilerin varlık modunu içeren hayatın açık bir şekilde yalıtılmış faktörlerini anlamaya çalışır. Tamamlanmış burjuva sistemi içerisindeki her ekonomik ilişki diğer tüm ilişkileri burjuva ekonomik formu içerisinde önceden varsayarken ve böylece varsayılan her şey bir ön-varsayım iken bu durum bütün organik sistemlerle böyledir. Bir bütünlük olarak organik sistemin kendisi kendi ön-varsayımlara sahiptir ve onun bu bütünlüğe ulaşması kesinlikle diğer gelişmeleri kendi gelişmesi karşısında ikincil hale getirmesine ya da hala eksiklikleri bulunan organların yaratılmasına bağlıdır. Bu tarihsel olarak onun nasıl bir bütün haline geldiğini göstermektedir. Bu bütünlüğün oluşum süreci bu sürecin ve gelişiminin anı (moment) şekillendirir ([Marks, 1973:278](#)). Böyle bir muhakeme kavramsal ve tarihsel analiz arasındaki bir iç ilişkiyi ima etmektedir.

Her fenomen ancak diğer fenomenle olan ilişkisi içerisinde ya da başka bir ifadeyle diğer fenomen sayesinde var olabilir. Her fenomen ancak bir yadsıma hareketi olarak var olabilir ki bu onun kendisinin tarihsel oluşum hareketidir. Bu nedenle, bu belirli bir inkar sorunu ya da insan ilişkilerinin bir formudur ki bu form fenomen için, açıkça birbirinden bağımsız olmakla birlikte yine de birbiriyle yan yana olan diğer fenomenle birlikte var olmayı mümkün kılar. Peki, onları karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisine sokan ve belirli yadsımlar ortaya çıkaran, onları birbirinden bağımsız varlıklar olmaktan çıkaran nedir? Bu nedenle ekonomi ve siyaset görünürde birbirinden bağımsız olmasına rağmen, tek bir sürecin momentleri olarak kalmaktadırlar. Bu anlayış, onların kendilerine has formları ve birbirleriyle olan ilişkilerinde çelişkili varlıklarını kaplayan sosyal ilişki sorununu ortaya çıkarır. Bu tartışmaya göre, devlet ve ekonomi gibi farklı fenomenler, belirleyici ve/veya diğerine baskın dışsal olarak ilgili varoluşlar olarak mevcut olmazlar, ancak diğerini oluşturacak bir ilişki içerisinde mevcut olurlar. Burada ortaya çıkan sorun, (siyaset ve ekonomi gibi) özel formları diğerinden farklılaştıran ve aynı zamanda onları bütünleştiren, sosyal varlığın tamamlayıcı formları olarak onları ilişkilendiren anlamlı soyutlamalarla alakalıdır. Böylece anlamlı soyutlama sosyal fenomenlerin kendilerinin iç doğasıdır; onların oluşumu ve sürecidir. Marks'ta, şeyler arasında tarihi olarak belirli bir ilişki kuran ve sosyal üretim ilişkilerinin bulunduğu burjuva toplumunda bütün sosyal fenomenleri varlığın kesin bir tarihi formu haline getiren anlamlı ilişki sermaye ve emek arasındaki sınıf çelişkisidir. Böylece sosyal fenomenler, sınıf çelişkisi sayesinde varlığın/hareketin modları olarak oluşturulur. Bu tartışma aşağıda daha az soyut terimlerle ele alınacaktır. Marks'ın çıkış noktası emeğin sosyal belirleyiciliğidir. Marks için emek ([1973:361](#)) “yaşayan/canlı, ateşe şekil veren; yaşanan zamandaki şekli gibi kendisinin de geçici olduğu bir şeydir”. Emeğin bu genel tespiti, tarihi somutluğu içerisinde açıklanmaya muhtaçtır. Duyarsız/vasattan (akıcılık olarak emek) belirliye (emeğin akıcılığının sosyal formu), biçimsizden (emeğin genel akıcılığı) biçimliye (akıcılığın tarihi ve sosyal belirli formları) doğru yapılan kavramsallaştırmayla (bkz: [Elson, 1979:129-130](#)) Marks kapitalist toplumdaki emeğin, sermayenin emri altındaki artı değer üretiminin özel sosyal bağlamı (sömürü) içerisindeki soyut emek (çalışmanın evrensel yetenek ve kapasitesi, homojen emek) tarafından belirlendiğini düşünür. Kapitalizmde emeğin gücünü

belirleyen tarihsel özellik, soyut işgücünün etkisinin azaldığı üretim ve mal mübadelesinin arasındaki ilişkinin paradoksal bütünlüğüyle ilgilidir. Soyut emek gibi, özel bir bağlam içerisindeki sosyal emek gibi emeğin sosyal olarak belirlenmesi, genişleyen soyut zenginlik şartları içerisinde başka birilerinin emeğini parasal olarak emeğin üretiminin ölçümü ve iş yüklemesi anlamında tahsis ederek kendi değerini saptayan sermayeyi belirler. Kapitalist üretim biçimi fazla işgücünün varlığıyla, soyut işgücünün varlığıyla ya da değer biçimiyle değil, değer formunun maddi değer olarak soyut işgücü arasındaki tamamlayıcı bütünlükle ve para şeklindeki mal mübadelesi ile elde edilen artı işgücünün dağılımı ve tahsisi gibi sermayenin emek sürecini değerlemesiyle tanınır. (Clarke, 1989:136; ayrıca bkz: Clarke, 1980; Elson, 1979). Hayat şartları içerisinde değer biçiminin kapitalist uygulamasının en temel unsuru olarak ve sermayenin yeniden üretimine nazaran ikinci derece özellik taşıyan sosyal yeniden üretim içerisinde üstün güç olarak para genellik kazanır. Para, değer sosyal sürecinin bir mekânı, sonucu ve ön-varsayımı olarak paranın davranışı olduğundan değer ve para bir ön-varsayım olarak ve birbirlerinin sonucu olarak teoride birleştirilmektedir (bkz: Backhaus, 1974; 1986). Soyut emek kategorisi kapitalist toplumda, bir bütün olarak kapitalin çevriminde emek üzerindeki komut olarak genellik kazanır. Emeğin kapital toplumdaki belirlenmesini ortaya çıkaran sosyal ilişki, (sosyal) çalışma gününü oluşturan sermaye ile emek arasındaki çelişki olarak, gerekli iş gücüyle fazla iş gücü arasındaki ilişkidir. Emeğin belirleyici gücü, emeği harekete geçiren sermayenin gücü olarak görülür (bkz: Marks, 1973, üretim olarak sermaye konusunda). Bununla birlikte, sermayenin belirleyici gücü ancak emeğin maddi değeri içerisinde var olur. Çalışan sınıfın oluşturucu gücü, sermayenin emeği kendi sosyal varlığının bir momenti olarak içerme yeteneği olduğu müddetçe, sermayenin gücüne dönüşür. Bu nedenle sermayenin gücü, kendi değerlemesini yapan sermaye süreci içerisindeki bir moment olarak emeğin belirleyici gücüne uygun olan sosyal komutun tarihî olarak belirli bir şeklidir.

Emek ve sermayenin sosyal çelişkisi sınıfların bir ilişkisidir, egemenliğin ve sömürünün içinde ve ona karşı olan bir ilişkidir ya da başka bir deyişle emeğin belirleyici gücünün hayatın şartları üzerine değer biçimini empoze eden sermaye gücünün mülkiyetine dönüşmesinin içinde ve ona karşı olan bir ilişkidir. Bu dönüşüm, iş gücünü ve üretim araçlarını bir araya getiren, hareket kuran, emeğin belirleyici gücünü kendi varlığının bir momenti olarak oluşturma yeteneğine sahip olan (ki artı değer üretiminin genişletilmesiyle kendi kendine değerleme yapan) sermayenin emredici gücüdür. Sınıfların ilişkisi kendisini (yeniden üretiminin sosyal gerçekliği olarak biçimde yabancılaşmış olsa da) nesnelleştirme ile (yöneten ve yönetilen arasındaki ilişki olarak) devrimci ayrılış arasındaki çelişkili bir hareket olarak açıkça gösterir. Çelişki, karşıt sınıfların çok taraflı bağımlılığı olarak (yeniden üretimin sosyal formu ile sömürü ve egemenliğin içindeki nesnelleştirme) düşmanlık kavramıyla açıklanır. Emek ve değerlendirme süreci olarak üretim sürecinin bütünlüğünün gösterdiği gibi (bkz: Marks, 1983) baskının (zulmün) çelişkili karakteri, sermayenin ancak emeğin içinde ve onun sayesinde var olacağı şeklinde anlamlı bir çelişkidir. Nesnelleğin (sosyal yeniden üretim) egemen olması (sermaye değerlendirme olarak iş yüklemesi) bu yüzdendir. Sosyal düşmanlık dışında bir hareket yoktur. Sosyal varlık, emeğin kapital içinde bulunması sayesinde bir çelişki hareketi olarak oluşur. Çalışan sınıf, kendi parçası için, aynı çelişki sürecinin bir momentidir. Kapital sadece emeğin *içinde* var olurken, çalışan sınıf kapitalin *içinde* ve *ona karşı* var olur. Sermayenin emrine yönelik kendi antitezinde ve sermaye biçimi içindeki sosyal yeniden üretiminin bir momenti olarak kendi varlığı içinde çalışan sınıfın çelişkili varlığı açıkça görülür: emek sermayeye karşıdır ve aynı zamanda onun varlığının bir momentidir. Sınıf, toplumbilimcilerin özel nitelikler yükleyerek, belirli bir sınıf karakteri oluşturarak sosyal çekmecelere sıkıştırdıkları

Journal of Economics and Political Economy

bir grup değildir. Tersine, sınıfa bir çatışma ilişkisi olarak yaklaşmak gerekmektedir (bkz: [Gunn, 1987c](#)). Bir çatışma ilişkisi ve hareket halindeki sosyal gerçekliğin anlamlı bir soyutlaması olarak sınıf, bir üstünlük (çalışan sınıfın kendini yönetmesi anlamında sermayenin içinde ve ona karşı bir devrim süreci) ve bir birleşme (sermaye biçimi içinde sosyal yeniden üretim momenti olarak emekte reformizm) hareketi olarak çelişkili bir varlığa ulaşır. Sosyal uygulamaların temsil ettiği (bkz: [Negt&Cluge 1971](#)), diyalektik sürekliliğin sıra dışı kutupları olarak “üstünlük ve birleşme”, ayrı ayrı mevcut değildirler, aksine tek bir sürecin hareketidirler. Diyalektik sürekliliğin sıra dışı kutupları olarak “üstünlük ve birleşme”, çatışma sürecine açık olan bir çelişki süreci oluşturur ve bu süreç aynı zamanda sınıfın sosyal kompozisyonuna da açıktır ([Negri](#)). Bu, sürekli yer değiştirme anlamında toplumu oluşturan ve emeğin içinde yer alan sosyal yeniden üretim ile kapitalizmin “büyüleyici ve sapıtılmış dünyası”nın yeniden inşası arasındaki ilişkinin tarihsel olarak çelişkili gelişimidir ([Marks, 1966:830](#)). Bu süreç sermayenin varlığının “kendisiyle çatışan” modu tarafından, gerekli ve fazla iş gücü arasında daha sonrakini azaltmak için devrim yaratmak için sermayenin duyduğu sürekli ihtiyaç tarafından bilgilendirilir. Bununla birlikte, fazla işgücü ancak antitezi olan gerekli işgücü içinde var olur. Sermayenin varlığının “kendisiyle çatışan” modu kendisinin en güçlü kavramları içinde anlaşılır hale gelir: sermaye tamamen maddi değer olarak emeğin var olmasına ve dolayısıyla artı değer varlığına bağlıdır. Bu zıt eğilimin işlenmesi, sermayeyi, sadece kendi içinde var olduğu ancak sermayenin varlığına zarar veren “gerekli işgücünü” elimine etmeye zorlar. Sermaye kendini yaşayan emekten özerkleştiremez, özerkleşme ancak emek tarafında mümkündür. Sermayenin egemenliği, kendisinin varlığının “kendisiyle çatışan” modunun bir sürecidir. Bu çelişkinin sosyal aracısı, kendi çelişkisini süpürüp atmayan fakat tersine çelişkinin geçici olarak hareket edebileceği bir yaşam biçimi sağlayan ve piyasa ilişkilerinde açıkça görülen emek ve sermaye arasındaki sınıf çelişkisi gerçekliğinin formunu oluşturan bir aracıdır. Emeğin bu organizasyonu, “çalışma ücreti” şeklinde, öncelikle onun gelir kaynağı olarak ve piyasada eşit ve serbest bir değişim olarak tanımlanan bir emek kurumunu gerektirir (bkz: [Marks, 1983:19](#); [Marks, 1966:48](#)). Emek, (şeklen serbest ve eşit mal mübadelesi için bir değer olan) ücreti, artı değer üretiminin (sömürü) belirli karakterini (bkz: [Marks, 1966:814](#)) “ortadan kaldırırken” sömürüyü bir miktar durduran bir mevcudiyet olarak varsayar. Yaşayan emeğin ücretli emeğe sıkıştırılması, bir sınıf olarak emeğin örgütsel yapısının dağıtılmasını ve emekten sermayenin bir momenti olarak faydalanılmasını gerektirir. Emeğin sermayeden (devrimci) özerkliği sağlayacak örgütlenmeyi dağıtmak ve emeği, değerlemenin sosyal bir gerçekliği haline getirecek şekilde örgütlemek, başarılı bir şey olmaktan çok, sınıf çatışmasının kendisi içerisindeki çelişkinin kendisidir. Yer değiştirme ve yasanın bir sürecin momentleri olarak görülmeye ihtiyaç duyması, her bir momentin diğerinin ön-varsayımı olması, aynı zamanda her momentin diğerinin sonucu olması, çelişkinin bütünlüğü anlamında bu yüzdendir.

Sınıf düşmanlığını bağımlılık ve ayrılma arasındaki çelişkinin bir hareketi olarak anlayarak ve sosyal fenomeni sınıf çatışmasının bir modu olarak kavramsallaştırarak “sosyal form” içindeki çelişkiyi devletin kendisiyle çelişmesi örneğinde olduğu gibi ya da ekonomi ve siyaset arasında olduğu gibi sosyal fenomen içindeki diğer çelişki takip eder. Bu nedenle Marksizm ne bir baskı/zulüm teorisi ne de bir ekonomik teoridir, Marksizm sosyal gerçekliğin çelişkilerinin teorisi, egemenlik çelişkinin tarihî hareketinin bir teorisi. Emeğin sermaye içinde bulunuşu anlamında üretimin sosyal ilişkilerine başvurmalıyım çünkü son söylediğim daha öncekini kesin bir şekilde açıklamaktadır.

Devletin formunu anlamak için “anlamlı soyutlama” kavramı daha güçlü bir şekilde karakterize edilmelidir. Yukarıda her sosyal fenomenin bir ön-varsayım

Journal of Economics and Political Economy

olarak yer aldığı, birbirlerinin varlık modu için birer çerçeve olduklarını ve kapital içinde bulunan emeğin tarihsel sürecinin bir hareketi olduklarını tartıştım. Anlamli soyutlama toplumun somut varlığını ve gelişmesini anlamaya çalışır. “Anlamli soyutlama” Marks (1983:352) tarafından eleştirilen “mücerret materyalizm” anlamında ampirik soyutlama olarak anlaşılır: “gerçekte, bulanık dinsel yaradılışın dünyaya ait özünü analizle keşfetmek, kutsallaştırılmış ilişkilere karşılık gelen hayatın gerçek ilişkilerini ortaya koymaktan daha kolaydır. İkinci metod tek materyalist olan ve bu yüzden tek bilimsel olanıdır. Doğal bilimin tarihi ve onun sürecini dışlayan öz materyalizminde zayıf olan noktalar onu söyleyenlerin kendi uzmanlıklarının sınırlarını aşarak tehlikeye attıkları durumlardaki ideolojik kavrayışlarından açıkça bellidir. Ampirik soyutlamanın tersine anlamli olarak soyutlama sosyal fenomenin iç bağlantılarını izlemektir ve buradaki iç bağlantı sosyal fenomenleri ve onların birbirleriyle olan ilişkilerini daha içsel bağlantıların varlık modları olarak oluşturur: sermaye kavramı içinde emeğin bulunması. Hâlbuki deneysel soyutlama onların ortak niteliklerini kimliklendirerek şeyleri anlamayı amaçlar, anlamli soyutlama bu şeylerin kendilerini oluşturan şeyler arasındaki ilişki olarak esas/özü/niteliği anlamaya girişir. Buna ilaveten, ampirik soyutlamanın tersine anlamli soyutlama sadece soyutlamanın yapıldığı teorinin içinde değil aynı zamanda (sosyal ilişkilerin içsel formu olarak) pratiğin içinde de var olur. Anlamli soyutlama çalışmalarının sosyal gerçeklik“-ten” soyutlaması yerine sosyal gerçeklik “-te, ve, -in” soyutlamaları yapması bu yüzden. Sosyal form, örneğin Jessop’un, daha kullanışlı terimlerin eklenmesi gereken “belirli form”dan anladığı şey gibi somut tarihi gelişmeden ayrı bir mevcudiyete sahip değildir (eleştiri için bkz: Gunn, 1989; 1991). Marks için (1983:106), sosyal çelişki kendiliğinden bir varlığa sahip olamaz. Çelişkili/düşmanca ilişkiler kendilerini her zaman belirli formlar içerisinde (değer formu, para formu, devlet formu) ifade ederler. Form burada çelişki ya da düşmanca ilişkilerin yaşam tarzı olarak görülür ve form genel olarak çelişkilerin bağdaştırıldığı bir yöntemdir (Marks, 1983:106). Aracılık kavramı (bkz: Gunn, 1987; 1989; Psycho-pedis, 1988; Bonefeld, 1987b) burada hayati bir öneme sahiptir çünkü bu kavram düşmanca ilişkilerin “yan yana var olma”sına izin veren düşmanlığın dinamik ilişkisinin varlık modunu ima eder (Marks, 1983:106). Çeşitli formlardaki sosyal düşmanlığın varlığı düşmanca ilişkilerin tutarsızlığından “sızarak uzaklaşmaz” (ibid), tersine, bu formlar tarihi olarak var olan ve tarihsel öncülükle analiz edilmesi zorunlu olan ilişkinin varlığını oluşturur. Bununla birlikte, Psychopedis (1988:75-76)’in işaret ettiği gibi, “soyut ve somutun aracılığı meselesi, soyut emek kategorisinin kapitalist toplumu önvarsaydığını gösterecektir (bu, bu toplum içindeki gerçek emek soyutlamasını önvarsayan emek kavramı içindeki soyut unsurdur). Mantıksal ve tarihsel karşılıklı ilişki bu yüzden: “Kural olarak, en genel soyutlamalar bir şeyin çoğuna hatta herkese aynı görüldüğü somut gelişmenin en zengin olasılıklarının ortasında ortaya çıkar. Daha sonra özel ve tek bir form içinde düşünülebilir olmaktan çıkar” (Marks, 1973:104). Anlamli soyutlama “metotla ilgili, saf *gerçekle* ya da saf *somutla* başlayarak kategoriler kuramayan, sadece reprezentasyon (gösterim) ve sezginin verileri üzerinden hareket eden bir sentez sürecinin gelişmesi temelinde bunu yapabilecek bir iddiadır” (Negri, 1984:47). Bu teorileştirme metodu, önvarsayım olarak akılda tutulması zorunlu olan nesnesinin uygun hareketi içinde işler (Marks, 1973:102). Sosyal gerçekliğin bu şekilde kavramsallaştırılması “materyal dünyadan başka hiçbir şeyin insan düşüncesinden kaynaklanmadığı ve düşünce formlarına dönüştürülmediği” şeklindeki bir dünya fikrini açığa çıkarır (Marks, 1983:29). Anlamli soyutlama, bir bütün olarak sosyal gerçekliği oluşturan sermaye/emek düşmanlığının kendinden çelişkili uzlaşma yasası ve hareketini anlamaya çalışır. Sınıf çatışmasının önceliği mantıksaldır ve aynı zamanda tarihsel bir ön-varsayımdır. Sermaye ve emek arasındaki sosyal ilişki tarihsel bir ön-

varsayımdır çünkü bu ilişkinin temeli, nüfus kitlesini üretim araçlarından ve ilkel toplayıcılık süresince varlıktan (zenginlik-çev.notu) ayıran tarihi çatışmadır (bkz: Marks, 1983). Sermayenin kendini hayat şartlarını belirleyen sosyal form olarak oluşturabilmesinden önce emekçilerin üretim araçlarından uzaklaştırılması/ayrılması, tarihsel olarak zorunluydu. Sömürünün kapitalist biçimi ve egemenlik biçimi bu tarihsel ön-varsayımla huzur bulur. Aynı zamanda nüfus kitlesinin üretim araçlarından ve varlıktan ayrılması şeklindeki tarihî ön-varsayım kapitalizmin gelişimi süresince yeniden üretilmek zorundadır (Marks, 1983:536; ayrıca bkz. Bonefeld, 1988). İlkel toplayıcılık süresince sınıf çatışmasının tarihî sonucu tarihsel bir ön-varsayım dönüşür ve sermaye-emek arasındaki sınıfsal düşmanlığın tarihsel varlığı için bir çevre ve bir ön koşul olarak hizmet eder. Kapitalist egemenliğin devam etmesi isteniyorsa bu çevrenin/ön koşulun kapitalist yeniden üretim hareketiyle yeniden üretilmesi zorunludur. Tamamlanmış kapitalizmin bakış açısında, *kavramsal* yaklaşım kapitalizmin kendi *uygun/kusursuz* hareketi içinde sosyal ve tarihsel olarak var oluş sürecinin tarihî gerçekliğiyle iç içedir. Bu süreç, sosyal gerçekliği emek ve sermaye arasındaki sınıf çatışmasının bir var oluş modu olarak sosyal gerçekliği aydınlatan anlamlı soyutlama tarafından belirlenir. Geriye dönersek, bu sınıf çatışmasının kendisi sosyal yeniden üretimin kapitalist formlarını ortaya çıkaran tarihî süreçlerin sonucuydu. Sonuç (kapitalist sosyal ilişkiler) kendi tarihsel kuşağının/neslinin, kapitalizmin tarihsel sürecinin uygulamaları sayesinde sürekli olarak yeniden üretilmek zorunda olduğunu ön-varsayar. Sonuncusu tarihsel bir sonuç olarak değil kavramsal ve tarihsel bir ön-varsayım olarak hizmet eder. Tamamlanmış kapitalizmin bakış açısında, bu tarihsel ön-varsayım tersine çevrilmiş bir form olarak genellik kazanır: aynı dizi üzerinde birbirini takip eden ve tarihsel olarak kesin olan formların kavramsallaştırılmasına izin vermek yanlış olacaktır. Bu sıra, burjuva toplumunda doğal düzen ya da tarihsel gelişme açısından birbirlerine kesinlikle karşıt olarak görünen formların birbirleriyle olan ilişkileri tarafından belirlenir (Marks, 1973:107). İlkel toplayıcılığın tarihsel bir sonucu olarak emeğin kapital içinde bulunması, kapitalizmin sosyal gerçekliğinin tarihsel ve kavramsal bir ön-varsayımı olarak tersine çevrilir. Aşağıda tartışılacağı gibi siyaset, burjuva devriminin tarihsel sürecinden soyut emek kategorisi bağlamında tarihsel olarak belirlenmiş egemenlik olarak yeniden üretimin sosyal formu adında tersine çevrilir. Sermaye egemenliğinin gelişimi, yerinden çıkarma ve emek ve sermaye çatışmasındaki varlık modunu sağlayan formlar seti olarak sınıf çatışmasının çelişkili bütünlüğünün kurulması sürecini besler. Sömürüye dayalı zenginliğin sosyal formu olarak soyut emeğin çelişkili varlığı, artı değer üretiminin çelişkili varlığının her bir aracısını, yeni bir çelişki setiyle sonuçlanacak şekilde zorlar. Üretimin devlete ve dünya pazarlarına doğru yer değiştirmesi soyut emeğin en gelişmiş var olma modudur.

Özetle, sermaye ve emeğin sosyal ilişkilerinin temeli, Clarke (1978; 1982)'ın savunduğu gibi, ekonominin ve devletin dışında yer almaktadır. Ya da daha kesin olarak bu temel sadece ekonominin ve devletin dışında değildir, tersine sosyal gerçeklik olarak sermayenin dolaşımını/çevrimini kapsamaktadır (Clarke, 1980:10). Bunu söylemek, sınıf ilişkileri kavramının, pragmatik çoğulcu bir teoriden vazgeçmeksizin, Marksist bir analiz için temel sınıf ilişkisinin tamamlayıcı bir formu olarak, kendi iç bağlantıları olan ekonomi ve siyaset arasındaki karmaşık ilişkileri kavramsallaştırmayı olanaklı hale getiren ve bu ilişkilerce üstlenilen siyasal, ekonomik ve ideolojik formları öncelikli hale getiren bir kavram olmasını da beraberinde getirir (Clarke, 1978:42). Bunu, siyasal ve ekonomik ilişkilerin emekle sermaye arasındaki temel sınıf çatışmasının farklı hareket modlarına başvurması izler. Son olarak, sınıf çatışmasının bir gerçekliği

olarak, sınıf çatışmasının çıktılarınca belirlenen çelişkinin gelişmesi ile burjuva toplumu sadece bir çelişki hareketi olarak var olur.

Sosyal yeniden üretimin kapitalist formunun egemen formu olarak genellik kazanan soyut emek kategorisinin uygun hareketi içindeki sosyal bağlam nedir? Kapitalist sosyal yeniden üretim tersine çevrilmiş sosyal yeniden üretimdir: sosyal bir bağlam içerisindeki özel üretimdir. Özel üretimin sosyalliği toplumun bilinçli kararının bir konusu olmadığından ve daha sonraki yalnızca özel parçalanmanın (mal üretimi) tersine çevrilmiş formu içinde var olduğundan özel üretimin sosyalliği, Marks'ın savunduğu gibi (1974:909), sosyal bir bağlam içinde özel bireyler olarak var olma şartları içerisinde bireysel üreticilerle dışsal ve bağımsız bir süreç olarak karşılaşır. İnsan varlığının maddesel boyutu olarak emek bu yüzden belirli sosyal formlar içindedir. Homojen ve nicel bir çalışma kabiliyeti olarak emeğin var oluşu, sosyal niteliği ya da mal üreten bireylerle yüz yüze gelen soyut emeği sosyal kapitalin çevrimi içinde sosyal güç olarak varsayar. “En genel soyutlama” soyut emeğin üretimi olarak (değer) pratik anlamda var olan genelliğe ulaşır. Kapitalist üretim değer kullanan üretim değildir fakat değer üretimi artı değer üretimidir (bkz: Negri, 1984), ve sadece artı değer üretimi değil üretimin sosyal ilişkilerinin sosyal olarak yeniden üretimidir (bkz: Clarke, 1982). Değerin, verimin, malın ve paranın sosyal süreci içinde sermaye, kedinen değerlemeli ve kendinden çelişkili süreci içinde sermaye-değer tarafından belirlenen formdur. Sosyal kapitalin çevrimi sadece emeğin hareketli tahsisinin arabuluculuğu olarak var olur. Eğer üç formu (para, mal, verim) bir arada ele alırsak mülk bu sürecin sonucu olarak görünür çünkü mülk sürecin bizzat kendisi tarafından üretilir. Her moment bir kalkış noktası, bir geçiş noktası ve bir geri dönüş noktası olarak görünür. Tüm süreç kendisini üretim sürecinin bütünlüğü ve dolaşım süreci olarak sunar, üretim süreci dolaşım sürecinin aracıdır ve bunun tersi (Marks, 1978:180). Böylece her bir özel sermayenin hareketinin kendisi sadece kendi formunun özel bir momentidir. Değer sadece bir hareket olarak anlaşılabilir, durgun bir şey olarak değil. Sadece bir soyutlama olarak değer hareketini dikkate almak endüstriyel sermayenin bu hareket halindeki soyutlamanın içinde olduğunu unutmak demektir (Marks, 1978:185). Değerin farklı formları sömürü süreci içinde değerlendirme aracı olarak ve değer varlığı olarak emekle farklı şekilde ilişkilidir. Bu nedenle değer hareketi, mekanizma içinde sermayenin nesnelleştirilmesi olarak ve soyut zenginliğin sosyal teccümünü olarak paranın değerlendirilmesi olarak diyalektik sürekliliğin bir formu içinde var olur. Bu diyalektik süreklilik, değer farklı formlarının bir arada bulunduğu ve özel sermayelerin bir değer formundan diğerine doğru başarılı bir hareket şeklinde taşındığı çevre içinde bir çelişki süreci olarak var olur. Verimliliği, malı ve parayı değer formları olarak görmek, hareketli yayılma süreci içinde bu formların farklılıklarının sadece fark olarak mevcut olduklarını, bu nedenle bütün tutarsızlıkların çelişkili hareketi olarak görülebileceklerini varsayar. “Sermaye, sabit bir değişim formu biçiminde dolaşır, onun varlığı süreçtir, formun bütünlüğüdür, genellik formu ile özellik formu arasındaki sabit değişimdir (Reichelt, 1978:48). Bu sürecin temeli, sosyal kapitalin dolaşımı içinde sosyal var oluşu varsayan, değer varlığı olarak yaşayan/canlı emektir.

Değerin bir formdan diğerine dönüşümü bir sürecin farklı momentleri olarak üretimi ve dolaşımı birleştirir. Her bir moment bir sonuçtur ve emek sömürsünün içinde bir diğerinin ön-varsayımdır. Sermayenin toplam hareketi sosyal kapital olarak tek bir sürecin ayrı momentleri olan farklı kapitaller içinde var olur (birlik içinde farklılaşma, bir diğerinin sonucu ve aynı zamanda ön-varsayımı). Dolaşım ve üretim, belirleyici amacı harekete geçirici güdü olan değerlemenin bir kurumu olarak hareketli kapitalist birleşme için bariyerleri ortadan kaldıran bütün içinde, birbirlerine zıttırlar (Marks, 1978:180). Dolaşım içindeki uygun işgücünün sosyal

geçerliliği, para olarak ifade edilen (kâr oranı seviyesinin gerçekleştirimi/realizasyonu) ve *sosyal olarak* gerekli olan emek-zamanın dinamik sınırlarına verilen değer anlamında özel sermayelerin sosyal karşılaştırmasını içerir. Kapitalist üretim özel bir formdaki sosyal üretim olduğundan sorun sosyal olarak yalıtılmış (özel) emeğin nasıl sosyal hale getirileceğidir: bu soru değer sosyal sürecini ve her şeyin parayla nasıl ölçüleceğini anlamak için bir anahtar içerir. Sermaye sadece değer tarihsel olarak dinamik ve değişken sosyal sürecinin kompozisyonu (emeğin sosyal emek anlamında tahsisi) içinde var olur. Özel sermayeler sadece, paranın akışkanlığı içindeki her bir özel sermayenin hareketiyle oluşan bu sürecin momentidirler. Marks'a göre (1978:140) para kapitalin dolaşımı endüstriyel kapitalin dolaşımının en dikkat çeken ve en karakteristik formudur. Değer sosyal bütünlüğünün bir hareketi olarak sosyal kapital para kapitalin dolaşımı içinde gerçek bir varlığa sahip olur. Sonucusu özel sermayelere açıkça gösterilen sosyal karakterdeki formdur (Clarke, 1978:65).

Değerin maddi varlığının farkı, para kapital içinde yok edilmektedir. Para kapital değer "farksızlaştırılmış, homojen" formunu ifade eder (Clarke, 1978). Böylece para kapital "değerin nihai ifadesi"dir, bu kapitalin soyut emeği mal formuna empoze etme yeteneğinin ifadesidir (Marazzi, 1976:92). Bu yüzden, kapitalizmde emeğin "hareket halindeki soyutlamasının" nihai ifadesidir. "Hareket halindeki bu soyutlama" para kapitalin dolaşımı içinde kendisinin en temel var oluş formunu (M...M') bulur ki bu form özel sermayelerin var oluşlarını ortadan kaldırmamasına rağmen kapitali "anlamsız bir yoğunlaşmaya" indirger (Marks, 1966:391). Tersine, "emekle olan ilişkiyi ortadan kaldırırken" onlara, kendi varlıklarının sosyal karakterini yükler (Marks, 1976:456). Aynı zamanda para kapital yalnızca emek içinde ve onun sayesinde var olur (M...P...M'). Para kapitalin değeri malla olan ilişkide temsil ettiği değer tarafından belirlenmez, kendisine sahip olan için üreten artı değer sayesinde belirlenir (ibid). Değerin materyali olarak emek ile onun para kapitalin dolaşımı içinde kararması arasındaki çelişkiye para kapitalin açık bir şekilde kendinden değerlendirme kapasitesi içinde ortaya çıkan soyut zenginlik sürecinin vücut bulmasının nedeni budur. Parasal anlamda değer üretmenin çelişkili bütünlüğünün yasası emeğin gücünü sosyal formun bir bileşeni olarak sunar.

Para kapital eşitliğin, verimliliğin, baskının/engellenmenin ve şey olmanın rasyonel ifadesidir ve para kapital soyut emeğin sosyal süreci olarak servetin belirlenmesini karakterize eder. "Genel çıkar kesinlikle kendi çıkarını sağlamaya çalışmaktır. Böylece, ekonomik form, mübadele, bütün tarafların kendi konularında ve içeriklerinde eşit olduklarını varsaydığında birey de mübadele yapmaya uğraşan maddi nesnelere gibi özgürdür. Böylece eşitlik ve özgürlük sadece mübadele değerlerine dayalı mübadele içinde saygı görmez ayrıca mübadele değerlerinin mübadelesi verimlilik olarak görülür ve bu bütün eşitlik ve özgürlüğün gerçek temelidir. (Marks, 1973:245). Eşitliğin bir ifadesi olarak para ücretli emek anlamında çalışan bir sınıf ortaya çıkaran bir mübadele momenti olarak hizmet eder. Bununla birlikte, sermaye ve emek arasındaki mübadele sadece piyasadaki basit bir mübadele değildir. Tersine, ücret, emeğin değil emek gücünün fiyatıdır, çalışma kabiliyetinin fiyatıdır. Bu potansiyelin gerçekleştirimi/realize edilmesi piyasa sınırlarının dışında meydana gelen bir süreçtir. Marks'ın emek ve emek gücü arasında yaptığı önemli ayırımın nedeni budur. Emek ve emek gücü arasında ayırım yapmak egemenliğin var oluşunun bir modu olarak eşitliği ifade eden paranın çelişkili gücünü gösterir. Artı değer üretiminin çelişkilerinden farklı bir yer alan ve aynı zamanda bu çelişkilerin nihai ifadesi olarak "para" kavramı, sınıf çatışmasının eğik sosyal gerçekliğinin somut bir temsilidir. Para, soyut emek kategorisinin kendinden çelişkili varlığının özel bir formunu varsayar. "Para bana, değer sosyal ilişkilerinin korkunç yüzünü anında sunma avantajına sahiptir; bana

şu anda değerin mübadele olarak, sömürünün emrinde ve onun tarafından örgütlendiğini gösterir” (Negri, 1984:23). Biçimsel eşitliğin bir bağıntısı olarak para, mülk eşitsizliğinin bir göstergesidir ve eşitliği egemenin ilişkisi olarak sunar. Paranın ister bir ölçüt olarak, mübadelenin ortamı ya da kapital olarak hizmet etsin, değerin sosyal gerçekliğin şekil verici gücü olan emeğin mülkü tarafından değil kapitalin mülkiyeti tarafından oluşturulmuş sosyal sürecinin farkına varır ve onu temsil eder. Değer formu olarak para, baskı uygulayıcı ve “ezici” mamafih çelişkili bir yolla çalışmayı artırmak için sermayenin üretim gücünü ölçer. Para kapitalin dolaşımında sosyal kapitalin dolaşımının farklı bir momenti olarak sermaye emeğin sosyal faydalılığını yok ederek somut emeğe aldırmayan ona karşı duyarsız bir gerçekliği varsayar; emek ise para kapitalin anlamsız ancak temel formu içinde bir var oluş modu varsayar. Para kapital, kendi genel ve temel formu içindeki kapitaldir (bkz: Clarke, 1978). “Genel olarak, özel gerçek kapitallerden *farklı* olarak kapitalin kendisi *gerçek* bir varlıktır...Örneğin bu *genel form* içindeki kapital, bireysel kapitalistlere özlem duymakla birlikte, kapital olarak kendi *temel formu* içindedir ve bankalarda biriktirilen ya da onlar arasında dağıtılan, Ricardo’nun dediği gibi, takdire şayan bir şekilde üretimin ihtiyacı çerçevesinde dağıtılan kapitaldir (Marks, 1973:449). Değerin kendinden çelişkili sosyal süreci, süreç içerisindeki soyut emeğin formlarının sürekliliğinden farklılaşarak ancak var olan kapitalin farklı momentlerini kapsar. Bir sürecin “içsel ama gerekli” farklılaşmasının nedeni budur: sınıf çatışmasının sosyal gerçekliği. Bu süreçteki temel çelişki üretim ve mübadele arasındaki ya da yaratılan değerle farkına varılan değer arasındaki çelişki değildir. Bu süreçteki temel çelişki, tersine, sermaye ve emek arasındaki sınıf ilişkisi içerisinde oluşur. Değerin sosyal üretim bağlamı, özel üretim ve özel üretimin sosyalliğinin realize edilmesi olarak sosyal üretimin tersine dönüşüyle meydana gelir. Zincirleri kırılmış biriktirmenin kriz içindeki süreci ile ortalama kar oranı ile değer realize edilmesi üzerinde piyasanın getirdiği sınırları ifade eden sermayenin tarihsel sınırları arasındaki çelişki, hareket halindeki soyut zenginlik sürecine uydurmak için ve böylece genişleyen değerlemenin bir momenti olan emeğin verimlilik gücünü belirlemek için her bir bireysel üreticiye sabit bir mecburiyet getirir. Her bir bireysel kapitale getirilen mecburiyet, eğer değeri düşürülecekse, sadece üretmemek değil, ayrıca birikim esnasında rölatif artı değeri arttırmak şeklinde olur ve bu zorlama her bir sermaye üzerinde canlı emeği üretim sürecinden uzaklaştırmaya ve elden gelen en büyük miktara kadar emeğin azaltılmasına varır. Bu süreç “*gerekli işgücü ile fazla işgücü arasındaki ilişkiyle* alakalıdır...yine bu süreç, çalışma gününün kurucu parçalarıyla onu oluşturan sınıf ilişkileriyle alakalıdır” (Negri, 1984:72). Kapital ancak soyut emeğin varlığı olan canlı emeğe dönük antitez içinde var olur. Bu nedenle, sermaye formu içindeki sosyal üretimin çelişkisi değerin sosyal gerçekliğinin (emeğin kapitalin içinde bulunması) varlığıyla alakalıdır. Kapitalin kendinden çelişkili varlığı, üretim sürecinin yeniden biçimlenmesi konusundaki sınıf çatışması dolaşım ile üretimin genişlemesi sayesinde geçici olarak “normalleşir”. Sosyal gerçekliğin genişleyen tahsisi ve homojenleşmesi üzerindeki zorlama, kapitalin kendi gerçeğinin eğilimsel bir parçasıdır ve bu zorlama, üretimin dünya piyasasına doğru yer değiştirmesidir. Aynı zamanda, dünya piyasasının somut gerçekliği içinde soyutun varlık modu ön-varsayılr ve kapitalist üretimin bütün süreçleri tarafından öncüllendir. En gelişmiş form (bu dünya pazarıdır) kapitalin kendi konsepti içinde doğrudan verilir (Marks, 1973:163). Dünya pazarı sosyal yeniden üretimin ön-varsayımını ve aynı zamanda onun “alt katmanını” oluşturur (Marks, 1973:228). Dünya pazarı soyut emeğin en gelişmiş varlık modunu varsayar. Dünya pazarı, “içinde üretimin bütün momentleriyle bir bütün oluşturduğu ancak aynı zamanda bütün çelişkilerin rol oynadığı bir mekân oluşturur” (Marks, 1973:227). Kapitalin üretimi olarak sosyal yeniden üretimin tersine çevrilmesi tamamlanmıştır: anlamlı soyutlamanın

kavramsal yer değiştirmesinin bir sonucu olarak dünya pazarı soyut zenginliğin ve üretimin sosyal ilişkilerinin yeniden üretimi için bir ön-varsayım olarak hizmet eden bir öncüle dönüşür. Dünya pazarı emeğin kapital içinde bulunuşunun bir modunu oluşturur. Böylece hayat şartları, emek ve sermayenin düşmanca eğiliminin en ileri düzeyde gelişmişliğine karşı ikincil bir durumda kalmaktadır. Bundan dolayı, sömürü üzerine kurulu soyut zenginlik sürecinin mümkün olan en ileri derecede yayılması, dünya pazarında bulunan sosyal kapitalin dolaşımı içerisindeki para kapitalin dolaşımının uluslararası niteliği nedeniyle bir değer formu olan paranın gücünü yaymayı da kapsar. Burada savunulan kavramsal bakış noktasında kapital içinde bulunan emeğin kapital içinde üretimden dünya pazarına doğru yer değiştirmesi, çok daha zengince gelişmiş olan soyut emek kategorisine nazaran, hayat şartlarını ikinci dereceye indirger. Para kapitalin uluslararası nitelikteki dolaşım formu içinde değerin şeyleşmesi, eşitlik, baskı ve nihai ifadeye nazaran, ulusal ekonomilerin gelişmesinin tali bir niteliğe sahip olması bu yüzdendir. Dünya pazarı oluşumu, çalışmanın ulusal ekonomiler içinde uygulama çevresine dönüşür (bkz: [Braunmtihl, 1978](#)).

2.2. Bazı Suçlamalar/Kinayeler

“Mantıksal ve tarihsel bir ön-varsayım, bireysel kapitalistler ve çalışanların var olduğu sosyal şartlar olarak” ve “sömürünün dayanağı” ([Clarke, 1982:80](#)) olarak ve ayrıca siyasal egemenlik olarak sınıf çatışmasını öne çıkaran anlayış, çeşitli fenomenler arasındaki (özellikle siyaset ve ekonomi arasındaki) karmaşık ilişkiyi kavramsallaştırmayı mümkün kılmaktadır. Dahası, bu anlayış, temel sınıf ilişkisinin varlığının tamamlayıcıları olarak çeşitli formların analizinde kavramsal bir araç sağlamaktadır (bkz: [Clarke, 1978](#)). Siyasal ilişkiler aslında (kapitalist birikim için devletin fonksiyonları olarak adlandırılan) ekonomik ilişkilerle uyumsuz ya da bu ilişkileri yeniden üretmez. Tersine, siyaset aynı temel sınıf çatışmasının farklı formlarıyla ekonomiyi tamamlar. Bununla birlikte siyaset ekonomiyi sadece sınıf çatışmasının uygun hareketi içerisinde hareket eden bir moment olarak aracı bir form içinde tamamlar. Devlet kapitalist toplum içinde bir devlet değildir, bunun tersine, sermaye ile emek arasındaki sınıf çatışmasının bir momentidir (bkz: [Holloway&Picciotto, 1977](#)). Bu nedenle siyasetin anlaşılması, sınıf çatışması tarafından varsayılan farklı formların ve bu çatışmanın işleyiş sürecinin ayrışma halindeki bütünlüğünün analizidir.

Sınıf ilişkilerince belirlenen formlar üzerindeki sınıf çatışmasını öne çıkaran tez, onları emeğin sermaye içindeki var oluşunun birer modu olarak görmeyi amaçlamayan farklı bakış açılarının sosyolojik çalışmaları gibi yapısalcı ve fordist tartışmaları reddeder. Yukarıda açıklanan tartışmaların tersine, sınıf çatışmasını öne çıkaran anlayış etkili bir biçimde yapıların var olmadığını söyler. Elbette genel düşünce içinde onlar vardılar ancak onlar sadece sınıf çatışmasının varlık modları olarak dolayısıyla sosyal süreçler halinde vardılar ve sadece sosyal süreç değil aynı zamanda sınıf çatışmasının tarihsel bir sonucu olarak ve dolayısıyla sınıf çatışmasının tarihsel öncülleri olarak vardılar. Böylece yapılar insan ilişkilerinin tasfiyesiyle alakalı olarak var olurlar. Kapitalist devletin tarihsel olarak elde edilen yapıları (bkz: -Keynesyen refah devleti konusunda- [Negri, 1988](#)) sermaye üzerine yüklenen yapılardır ve sınıf çatışmasının tarihsel gelişimi sayesinde devlet, değerin yeniden üretiminin genişleyen bağlamı içinde emeği de kapsayan bir şekilde yeniden yapılandırmaya zorlanmaktadır.

Kapitalist sosyal gerçekliğin tarihî sürecinin kavramsal olarak anlaşılması değerleme bağlamı içinde kavramsallaştırılmaya ihtiyaç duyar ve bu hareket halindeki soyut emektir. Geriye dönersek, bu kavramsallaştırma kapitalizmin tarihsel ön koşulunu sınıf çatışmasının tarihi bir sonucu ve ön koşulu olarak tersine çevirir. “İnsan anatomisi maymun anatomisi için bir anahtar içerir” ([Marks, 1973](#); ayrıca bkz: [Psychopedis, 1988](#)). Ön koşul, emeğin, sosyal gerçekliğin öncülüne

(sermayenin tarihsel sürecinin ön koşulu olan öncülü) çevrilmiş sermaye içindeki varlığının tarihsel oluşudur. Sermayenin, emek üzerindeki kontrolünü yeniden inşa etmek için harcadığı sabit ve dinamik çaba kapitalizmin istikrarının ön koşuludur ki bu istikrar emek ile sermaye arasındaki sınıf ilişkisinin tarihsel öncüllüğünün yeniden üretilmesine bağlıdır. Emeğin kapital kavramı içinde var oluşunun sürekliliği sadece pratik olarak ve tarihsel süreksizlik olarak var olur (bkz: [Bonefeld, 1987c](#); [Negri, 1984](#)). Siyaset ve ekonomi arasındaki apaçık parçalanma şeylerin (“yapıların”) bir ilişkisi olarak ortaya çıkar ve bu yüzden bu parçalanma burjuva toplumu saplantısının bir parçasıdır (bkz [Holloway, 1980](#); ve Holloway'ın 2. cilde katkıları). Sosyal gerçekliğin bu saplantısı toplumun iç bağlantılarını teorileştirmeyi lazım kılar fakat “eğer dış görünüş ve şeylerin özü doğrudan uyuyorsa bütün bilim gereksiz olacaktır ” ([Marks, 1966:817](#)). Bununla birlikte Fordizm üzerine yapılan tartışmaları içeren yapısal “Marksizm”de başlangıç noktası olarak ele alınanlar bu saplantılardır: “İç ilişkiler gizlenmesine rağmen popüler düşünce için anlaşılabilirler” (ibid). Sosyal gerçekliği, onu şekillendiren ve işleyen sınıf çatışması üzerinde ısrar etmeden, bir bütün olarak kabul etmek “onun bütünlüğünü anlamamaktır. Keşke bu kopukluk gerçeklikten ders kitaplarına değil de ders kitaplarından gerçekliklere aktarılmış olsaydı, keşke sorun kavramların diyalektik dengesini kurmak olsaydı da gerçek hayatı anlamak olmasaydı” ([Marks, 1973:90](#)). Yapısalcılığın “mücerret/öz materyalizm” ve onun (post-) Fordizm konusundaki tartışma içinde yeniden dirilmesi sadece düşüncenin saplantılı formlarını yeniden üretmez ayrıca düşüncesinin nesnesi içinde hareket etmez ve soyutlama ile ortaya çıkan pratikteki gerçeği ispatlama riskini almaz.

2.3. Sosyal Bünye ve Kapitalist Devlet Formu

Kapitalist yeniden üretimin sosyal ilişkisinin genelliği olarak soyut emeğin tarihsel oluşumu devletin tarihsel oluşumunu *ön-varsayar*. *Kapital*'in ilk bölümleri değer yasasının gerçekliği için bir öncül ve tarihsel bir süreç olarak devletin varlığını ön-varsayar. Feodal hâkimiyetin sökülmesi/ortadan kaldırılması değer üretiminin gerçekliğini oluşturan sosyal şartları tesis eden tarihsel bir süreçtir: doğrudan zorlama ilişkiler yerine yasal ilişkilerle sınırlanan özgür bireyler, topraksal olarak homojen pazarlar, siyasal bir unvanı olan para (bkz: [Marks, 1973; 1983](#)), siyasal olarak korunan mülkiyet hakkı ve ortaya çıkabilen değer yasası içinde altyapısal araçların hazırlanması. Devletin bu şekli fakat asla gerçek olmayan belirleyiciliği devletin kendi özel fonksiyonlarını haksız yere iddia ettiği tarihsel bir gelişmeyi kapsamaktadır. Devletin tarihsel gelişimi egemenliğin kişisel ilişkilerinde siyasal devrim yaratmayı burjuva toplumunun siyasal olarak normal bir hale getirilmesine dönüştürür. Hakları yasal olarak standartlaştırmanın tarafsızlığı, kapitalist sosyal oluşumun uygun olan hareketi içinde, feodal kısıtlamalardan kurtulmayı yeniden ileri sürer (bireysel özgürlük ve eşitlik). Kapitalizmde, elde edilen biçimsel özgürlük ve eşitlik içinde genel şartların oluşumu mübadele ilişkileri ve üretimden belirgin olarak farklı olan bir form içinde soyutlanmıştır (bkz: [Holloway&Picciotto, 1978](#)). Devlet, mülkiyet hakkını biçimsel olarak tanıma ve onu koruma yoluyla her bir bireyi özne olarak görür ve mülkiyet sahipleri arasındaki sosyal etkileşim normunu zorla kabul ettirir. Devletin toplumla bu ilişkisi, bireylerin, standartlaştırılmış haklara sahip olan soyut bireyler olarak var oldukları ve böylece soyut yurttaşlar olarak muamele gördükleri anlamına gelir (bkz: [Blanke&Jtrgens/Kastendiek, 1978; Holloway, 1980](#)). Bu muamele ücretli emek olan sınıfın siyasal olarak oluşumunu tamamlar. Mülkiyet hakkının yeniden ileri sürülmesi sınıfın varlığını inkar eder (bkz: [Gunn, 1987a](#)). Devletin biçim belirleyici fonksiyonu gerçek bir şeydir ve bu fonksiyon böylece devlete meşruluk sağlar (bkz: [Agnoli, 1975](#)). Toplum ancak, mal üretiminin sosyal niteliği bağlamı içinde tersine çevrilmiş özel birey formunda var olduğundan, bu fonksiyonlar, toplumun bilinçli kararı tarafından ortaya çıkarılamaz.

Journal of Economics and Political Economy

Bununla birlikte mülkiyet hakkının onaylanması emeğin iki misli özgürlüğe kavuşacağı, sermayenin ellerinde var olan ve sosyal üretimin araçlarının yoğunlaşmış olan şartları hakkında yalan söyler. Biçimsel eşitlik ve biçimsel özgürlük kapital formu içinde sosyal yeniden üretimi hakkında da yalan söyler. Hakların biçimsel olarak korunması sömürünün anlamlı garantisi şekline dönüşür (bkz: [Gunn, 1987d](#)) ve devleti “değerleme sürecinin bağlamı içinde”ki bir moment olarak açıkça ortaya koyar ([Clarke, 1978](#)). Sosyal pratik olarak devlet bu yüzden siyasal olarak serbest bırakılma anlamında (gücün doğrudan ilişkilerinden devrim yaratma) insan haklarını salık vermekten mülkiyet hakkının sosyal gerçekliği olarak işe yüklenen ve sosyal olarak serbest bırakma anlamında kendisini inkâr eden bir yapıya dönüşür. Sermayenin yeniden üretimi olarak sosyal yeniden üretimin oluşumu, devletin, değer yüklemenin belirli bir momenti olmasını ve zorunlu kılınan işi kapsayan hayatın örgütlenmesi olmasını gerektirir. Siyasal egemenlik olarak biçimsel özgürlük ve biçimsel eşitlikle uyum içinde olma anlamında genellik kazanan devlet formu, “pazar cumhuriyeti”nin örgütleyicisi olarak varsayılır: biçimsel özgürlük ve eşitlik sömürünün varlık modu olur. Mülkiyet hakkının siyasal garantisi devletin, hukukun gücüyle sermaye ve emeğin sosyal düşmanlığını kapsama girişimi içinde, toplum üzerinde mülkiyet hakkının akılcılığını ve eşitliğini empoze eden güçlü bir devlet olmasını gerektirir. Bu nedenle, artı değer üretiminin çelişkili bütünlüğü, mülkiyet haklarının biçimsel özgürlüğü ve biçimsel eşitliğinin garantisi içinde sömürünün sosyal gerçekliğini yoğunlaştırarak *devlet* formuna doğru yer değiştirir. Devlet içinde hakların oluşumunun ve yürürlüğe konmasının sosyal süreci, mülkiyet hakkı sayesinde sömürüye aracılık eder.

Tarihsel bir ön koşul ve üretimin sosyal ilişkilerinin süreci ve gerçekliği olarak devletin bu sosyal belirleyiciliği, devleti, evrensel olarak özel çıkarları kapsayan “aldatıcı bir toplum” olarak niteler ([Marks & Engels, 1958](#)). Artı değer üretiminin çelişkili bütünlüğü, “dışsal” ve “toplumun yabancılaşmış formu” olarak devlet formunun sosyal varlığını aracı olarak kullanır ([Marks & Engels, 1958](#)). Aynı zamanda, kapitalist sınıf ilişkilerinin tarihsel süreci içinde devletin bu belirleyiciliği, onun anlamlı karakterinin hukuk ve düzeni getirdiğini varsayar: ayrıcalığına rağmen devlet hakları oluşturur, istek ve güç ilişkileri yerine devlet yasallık ilişkisini getirir, despotizm yerine devlet hukuk ve düzenin zorlamasına yoğunlaşır, çatışma ilişkileri yerine devlet sosyal etkileşimin sözleşmeye bağlı ilişkilerini getirir. Devleti formu içindeki evrensel yoğunlaşma devleti “burjuva toplumunun bir konsantresi” olarak ön-varsayar ([Marks, 1973:108](#)). Devletin bu oluşumu, mülkiyet sahiplerinin biçimsel eşitliğinin yasal olarak standardize edilmesi sayesinde bir düzen getirerek üretim araçları üzerindeki kontrolün devlet formuna doğru yer değiştirmesini gerektirir. Bir değer olarak zenginliğin sosyal süreci, böylece, yer değiştirir ve değer sürecinin sosyal gerçekliği üzerinde siyasal olarak hakların, eşitliğin ve özgürlüğün korunması formunda ortaya çıkar. “Burjuva toplumunun zorlayıcı karakterinin devlet formu içinde yoğunlaşması ([Agnoli, 1986](#)) her mal sahibi için mülkiyet hakkını, onlardan farklı bir form içinde, garanti edip onaylar. Belirli genel formlar sayesinde oluşan sosyal bir bağlam içinde sadece özel bireylerle ilişkili olabilecek olan devlet, siyasal olanın toplumsal olandan belirgin biçimde farklılaşmasının ortaya çıkardığı bir sonuçtur. Bu ilişkide doğrudan zorlama ve parasal ya da yasal araçlar gibi formlarla devlet, hukuk düzeni içinde soyut yurttaşlar olarak özel bireylerin varlığını empoze eder.

Biçimsel özgürlük ve eşitlik tamamlanmış bir etken olarak değil, sınıf çatışmasının bir süreci olarak yer alır. Onun tarihsel olarak öncülü ve sonucu olan biçimsel özgürlük ve eşitlik, devletin tarihsel ön-varsayımını oluşturur. Devletin varlık modu hukuk anlamında sosyal yeniden üretimin genişletilmiş sosyal örgütlenmesine doğru tarihsel eğilimi takip eder: insan hakları bağlamında sosyal

çatışmaların yok edilmesi, hukuk ve düzenin kontrolü. Burada artı değer üretme süreci siyasal egemenlik formu içinde genellik kazanır. Artı değer üretiminin dinamik bütünlüğü emek ve sermayenin düşmanlığını ortadan kaldırmaz ama artı değer üretiminin çelişkili bütünlüğünün her bir aracısını sürekli olarak, biçimsel olarak eşit ancak birbirini dışlayan bir noktada feragat etmeye doğru iter (bkz. [Marks, 1983](#)) ve (sınıf çatışması üzerindeki yasallık ilişkilerini kapsayan) siyasal egemenliğin ilişkileri olarak mübadele ilişkilerini kurar. Bu nedenle, sosyal normalleşmenin siyasal konsantresi olarak, biçimsel haklara uyan formlarda, toplumdaki zorla ayrılmış bu hakları koruyarak ve aynı zamanda toplumun içinde var olarak sosyal çatışmanın evcilleştiricisi ve örgütleyicisi olarak mevcuttur. Devletin toplumdaki özelleştirilmesi, kapitalizmin gelişimi içinde devlet tarafından haksız yere iddia edilen belirli fonksiyonları gerektirir. *Tabakalaşmanın* tarihsel eğilimi, sermaye ve emeğin anlamlı soyutlaması ve somut sınıf çatışması olarak soyut eğilimin belirli tarihsel momentlerin sonuçları içinde ön-varsayıdır. (Siyasal denetimde olduğu gibi) sosyal ilişkilerin *yasallaştırılması* aynı zamanda onların tabakalaşmayı gerektirir ki bu tabakalaşma üretimin sosyal ilişkilerinin siyasal olarak denetlenen, yasal olarak kontrol edilen gelişimini ve bu gelişiminin çatışmasız formlarını amaçlar (bkz: [Agnoli, 1975](#); [Blanke, Jurgens & Kastendiek, 1978](#)). Var olan değer sürecinin içinde ve onun sayesinde oluşan sosyal şartların organizasyonu burada, egemenlik modu olarak devletin içeriği gibi fark edilir. Bu içerik tarihsel bir sonuç, bir gerçeklik ve bir kapitalist sosyal ilişkiler süreci olarak devletin belirleyiciliği içinde ön-varsayıdır. Siyasalın toplumsaldan ayrılması toplum içinde gerçekleşir. Böylece form ve içerik arasındaki çelişki (biçimsel özgürlük ve biçimsel eşitliği “toplum” olarak empoze eden devlet) “emek köleliğinin ebedileştirilmesi”dir ([Marks, 1969:33](#)) ve bu ebedileştirme kapitalizmin mutlaka aranılan/sine qua non varlığını gerektirir ([Marks, 1983](#)). “Devletin özerkleşen gücü” ([Marks, 1974:882](#)) devleti değer sürecinin arkasına koyan belirli formdaki içeriği gerektirir. Bu nedenle devlet, form ve içeriğin çelişkili bütünü olarak oluşturulur ([Clarke, 1977](#)) ve diyalektik süreklilik oluşturan bu bütünlüğün pratikte ayrı tutulması mümkün değildir.

Sosyal yeniden üretim sahası içinde emek iştiyakının sosyal olarak normalleştirilmesi ve pasifize edilmesi sermaye ve emek arasındaki özel sözleşmenin ötesindedir ve kapital için sonrakinin varlığı sadece bir değerlendirme aracıdır. Çalışan sınıfın gücünden bir değerlendirme momenti olarak yararlanmaya çalışan emeğin yeniden üretiminin sosyal örgütlenmesi, sermaye ve emek arasındaki çatışmanın belirgin bir momenti olarak sadece devlet tarafından işleme tabi tutulabilir ki bu moment siyasal bir ilişki olarak mevcut olan artı değer üretiminin çelişkili bütünlüğü içindeki, tamamlayıcısını bulan bir momenttir. Sınıf çatışmasının hukuk ve düzen formları sayesinde (iş gününün düzenliliğine dikkat ederek pasifize edilmesi, “yasal düzenleme zincirleri ile bağlanan bir kapitale neden olmuştur” ([Marks, 1983:233](#))). Artı değer üretiminin çelişkili bütünlüğünün (biçimsel özgürlük ve eşitlik olarak varlık modunun içinde) devlete doğru yer değiştirmesi devleti, üretimin sosyal ilişkilerinin sermayenin varlık şartlarını (canlı emeği) muhafaza eden bir momenti olarak belirtir. Hem çalışan sınıfın var olması anlamında hem de çalışan sınıfın iştiyakının değer sınırlarının içinde normalleştirilmesi anlamında canlı emeğin korunması, bireysel kapital olarak sermayeden soyutlanır ve sermaye ve emeğin sosyal ilişkisinin varlık momenti olarak devletin oluşturulmasına uyum sağlar. Böylece “düzenlemenin yasal zinciri” sermayenin genel ihtiyacı olan, bireysel kapitalin gerçek varlığı içinde kapitale zıt ve sosyal bir ilişki olarak olan canlı emeği, açığa çıkarır. Kapital devletsiz var olamaz. Devlet formu böylece, sömürünün varlığının belirli bir modu olarak görülür. Devlet, değerün özünün (canlı emeğin) korunmasının tarihi gelişimi içinde özümseme ve devlet sermayenin sınırları içerisinde kapitalin emek gücünün

yeniden üretimine olan bağımlılığına aracılık eder. Devlet, kendisi tarafından haksız yere iddia edilen bu fonksiyonların diyalektik sürecinde tarihsel bir varoluş elde eder. Devletin gelişimi, artı değer üretiminin çelişkili birliğinin siyasal bir formu içinde, sınıf çatışmasının aynı sürecinin bir momenti anlaşılmasına ihtiyaç duyar: egemenlik olarak sosyal yeniden üretim.

Devletin haksız yere kendine emek gücünü (yerleşme, eğitim, yetenekler, sağlık, sosyal yeniden üretim, disiplin, mevcut şartlar, yasal koruma, yasal hakların uygulamaya konması, boş zamanın örgütlenmesi gibi) düzenleme ve aynı şekilde sermaye ve devletin tarihi sınırları içinde çalışan sınıfın iştiyakını düzenleme rolünü biçme eğilimi, devletin kendi ön koşulu olan artı değer üretimi ve sermayenin egemenliği tarafından sınırlanır. Devlet, *emeğin kapitalizm içinde var oluşunun bir modudur* (bkz: Agnoli, 1975). “Sermayenin gücünün ve emeğin köleliğinin ebedileştirilmesi”nin (Marks, 1969:33) devletçi sınırlaması, emeği göz önüne alarak, devleti baskının bir örneği ve aynı zamanda kapitalizm içinde kendi varlığının bir örneği olarak varsayar (Agnoli, 1975). Devlet, gücün kullanımını inkâr “ihtiyaç duyduğumuz şeyleri ezici/zalim bir form içinde (London, 1980) sağlar ve kapitalist egemenliğin siyasal serbest bırakışına karşıt olarak sosyal serbest bırakışı reddeder ve güç kullanarak onu dağıtır. Devletin bu çelişkisi tamamlanmış bir etken olarak değil sınıf çatışması süreci olarak var olur. Bu nedenle devletin sınıfsal karakterini basit bir şekilde açıklamak yeterli değildir. Tersine, bu karakter sınıf çatışmasına açık olan, sınıf egemenliğinin belirli bir formu ve praksişi olarak (bkz: Holloway, 1980; Holloway & Picciotto, 1978), analiz edilmeye muhtaçtır. Devletin (ve kapitalin) yasallığın burjuva formları içinde sınıf çatışmasından yararlanmaya ve çalışan sınıfın iştiyakını devletin (ve kapitalin) sınırları içinde daraltmaya çalışması sadece sosyal ilişkilerin yasallaştırılmasını değil ayrıca çalışan sınıfın iştiyakını tanımayı ve çatışma süreci tarafından oluşturulan *sınıf* olarak çalışan sınıfın varlığını soyut yurttaşlık formu sayesinde inkâr etmeyi gerektirir. Böylece devlet, hem tarihsel bir ön-varsayım hem de onun tarihsel öncülü ve sonucu olarak kapitalist toplumun zorlayıcı karakterinin bir konsantresi olarak anlaşılmalıdır. Devletin tarihsel kompozisyonu, faşizm süresince “devletin olağanüstü” bir formu olarak (Poulantzas, 1974) ya da Fordizm krizi süresince “devletin yeniden özerkleşmesi” olarak ve yine post-Fordizmde devletin kapitalizm içinde yeni niteliklere sahip olarak güçlenen otoriter bir karakter içinde görülemez. Tersine, devletin zorlayıcı karakteri bir ön-varsayım ve sınıf çatışmasının sosyal yeniden üretiminin bir öncülü ve sonucu olarak var olur, yoksa devletin müstesna bir formu ya da kapitalist gelişmenin yeni nitelikli bir periyodu olarak değil. “Toplumun gücünün yoğunlaştırılması ve örgütlenmesi” (Marks, 1983:703) ve emek üzerindeki kontrolün yeniden ileri sürülmesi ve güçlü tutulması için siyasal girişimleri gerektiren tarihsel belirleyiciliği ve kompozisyonu ile devlet, sınıf çatışmasının bir sürecidir. Kapitalist gelişmenin belirli tarihi formlarını dönemselleştirmenin zorlukları içinde (Clarke'ın bu cilde yaptığı katkıya bakınız), görünüşte sivilleştirilmiş olan siyasal güç kullanımını safhalandırmak için siyasal şiddetin belirli formlarına karşı çıkma girişimi kapitalist devlet formunun genel karakterini göz önüne almaz. (Poulantzas'ta ve (post-)Fordizm üzerindeki tartışmalarda görüldüğü gibi) üretimin kapitalist modlarının farklı türlerinin sosyolojisi, sınıf çatışması sürecinde devletin kendisi için haksız yere iddia ettiği isteklerin ve fonksiyonların gereklileştirilmesini zorunlu kılar. Tarihsel olarak somut sosyal yapıyla yüz yüze gelen devletin otoriter karakteri konusundaki sorun, sosyal çatışmanın öncülü olarak devletin tarihsel ön-varsayımının kompozisyonuyla alakalıdır (Clarke'ın bu cilde yaptığı katkıya bakınız). Emek iştiyakının düzenleyici engellemeleri sayesinde değer sürecini önceden dengeleyen piyasa (pazar) cumhuriyeti, devletin (hayat şartları üzerinde değer formunun yeniden empoze edilmesi şeklinde) “önleyici devrim-karşıtlığı” içinde genellik

Journal of Economics and Political Economy

kazanır (Agnoli, 1975). “Gücün teröristçe kullanımının göreceli gizliliği” (bkz: Hirsch, 1978) emeğin disiplinsizliğinin öncüllüğüne karşı olarak ve birikimle uyuşmayan hayat standartlarının emrediciliği içinde açıkça görülen sınıf çatışmasının gücü ve sosyal kargaşa şeklinde, devletin kendisinin tarihsel öncüllüğünün (bu kapitalist egemenliktir) empoze edilmesini kapsar. Bu güç kullanımı, “biçimsel olarak burjuva toplumunun yasal ve demokratik formu olarak barışın korunmasıyla” (bkz: Hirsch, 1978) kapital form içinde sosyal yeniden üretimin korunmasını gerektirir. Devlet formunun gelişmesi ne siyasal ve ideolojik değişimlerin bir yansıması ne de ekonomik krizlerin bir sonucudur, bu gelişme kapital içinde emeğin gücünü oluşturan birikimin kriz içeren yüzü içinde kapitalist devlet formunun hareket modudur. Kapitalin sınırları aynı zamanda devletin sınırlarıdır: emeğin kapital içinde bulunması. Devletin etkinlikleri bu ön koşul (kendi varlığı içinde kapital ilişkilerin yeniden üretimi ve kapitalin sürekli birikimi garanti altına alma ihtiyacı) tarafından yapılır (Holloway & Picciotto, 1978:25). Kapitalizmin tarihsel gelişimi süresince devletin haksız yere iddia ettiği güçler “özel topluma eklenmiş” olduğundan (Clarke, 1978:64) ve devlet bir bütün olarak sosyal gerçekliğin tarihsel ön koşulu olarak var olduğundan egemenlik, devletin yeni bir düzeyi olarak teorileştirilmek zorunda değildir.

Devleti emeğin kapital içinde bulunmasının bir varlık modu olarak ele almak, devletin sermayenin *temsalcisi* olarak anlaşılamazlığını beraberinde getirir. Devlet, sosyal yeniden üretimin sosyal formunun yeniden üretiminin garantisinin ötesinde her bir özel kapitale uygun genel şartları sağlayamaz çünkü her bir kapital ancak, kendilerini kuran tek bir sürecin momentleri olarak, birbirleriyle olan ilişkileri sayesinde var olurlar. Sosyal kapital ancak, değer yaşam döngüsü ile birlik içindeki farklılık süreci olarak var olur. Kapitalist yeniden üretimin birikim fazlalığı ve krizin sorumluluğunu üstlenmesi için her bir bireysel kapitalin yadsıma (devalüasyon) ve doğrulama ortalama kar oranı) anlamında değer sosyal sürecinin birer momenti olarak kapsanması gerekmektedir. Devlet ve kapital (aralarındaki özellik ve evrensellik olarak) (bkz: Reichelt, 1978) sosyal kapitalin dolaşımı içinde oluşan değer dönüşümünün devam eden yeniden üretimine bağlıdır (bkz: Marks, 1978:1-4). Bu nedenle kimse devletin tarihsel gelişimini özel politikaların hizmet ettiği belirli (örneğin Jessop’un ifade ettiği, farklı kapital mantıkçılarının hegemonik çıkarları gibi) çıkarlara dayandıramaz. Tersine, devlet formu, kapitalin dolaşımını oluşturan ve onu kaplayan sınıf ilişkilerinin bir varlık modu olarak görülmeye muhtaçtır. Sonuç olarak devlet formu, hareket halindeki emeğin soyut kategorisinin varlığının siyasal modu olarak var olur. Geriye dönersek, devletin oluşumu, kapital içindeki emeğin kurucu gücünün en ileri düzeyde somut olarak gelişmesinin bir konsantresi olarak dünya pazarına doğru yer değiştirmektir.

Eğer ekonomi ve siyaset arasındaki “iç bağlantı”, kendi materyalist oluşumu içinde birlik içindeki farklılık olarak anlaşılacaksa değerlendirme bağlamı içinde devletin hareket modu dünya pazarı bağlamında görülmeye muhtaçtır. (post-) Fordist devlet üzerine yapılan tartışmalarda dünya pazarı devlet politikalarına baskı yapan ve devleti kendi tarihsel formunu yeniden üretmeye zorlayan bir güç olarak fark edilir (bkz: Hirsch & Roth, 1986). Emin olmak için dünya pazarı artı zorlama yapar fakat kendisinin varlığı değer üretiminin çelişkili bütünlüğü gibi bir güç değildir. Dünya pazarının “zorlaması” olarak adlandırılan şey, sadece emekle ve emek sayesinde oluşan birikimin kriz barındıran gelişiminin zorlamasıdır. Dünya pazarının zorlaması, sınıf çelişkisinin, gerekli ve fazla emek arasındaki çatışmadan ayrılıp aynı çelişkinin dünya pazarı formu içindeki oluşumuna doğru yer değiştirmesini sağlar. Devlet formu, sınıf çatışmasının anlamlı soyutlamasının en gelişmiş somut olasılığı olan kapitalin uluslararası hareketinin astı olan bir momenttir (bkz: Braunmuhl, 1976; 1978). Devlet, “uluslararası işleme tabi tutulan

sosyal kapitalin varlık modunun” daha uygun hareketi içinde oluşturulur (v. [Braunmühl, 1978:176](#)). Dünya pazarı sosyal yeniden üretimin çelişkili varlığının bir modunu oluşturur: Bu çelişki uygun emeğin yadsınması ve doğrulanması şeklindeki kapitalist birikimin global çelişkisidir. “Her bir ulusal ekonomi belirli uluslararası bir şey ve aynı zamanda dünya pazarının ayrılmaz bir parçası olarak yeterli bir şekilde kavramsallaştırılabilir. Ulusal devlet sadece bu boyut içinde anlaşılabilir” ([Braunmühl, 1976:276](#)). Sermaye ve emek arasındaki sınıf çatışmasının kavramsal (ve pratik) hareketi, artı değer üretiminin çelişkili bütünlüğünün daha fazla yer değiştirmelerini içerir. Değerin nihai ifadesi olarak para kapital, kendi hareket kabiliyetini dünya pazarının mümkün olan en geniş alanına yayar. Farklı değer formlarının sosyal kapital süreci içinde bir arada var olması ve ardıllığı içinde çelişki, dünya pazarında yoğunlaşan verimli birikimden kaynaklanan potansiyel parasal özerkleşmedir. Bu özerkleşme (emek ve değerlendirme süreci olarak) üretim sürecinin çelişkili bütünlüğünün aynı çelişkinin borçlanma ve verimlilik arasındaki çelişki içinde (bu, fabrika ve kredi sistemi arasındaki çelişkidir) oluşumuna doğru yer değiştirmesini kapsar ([Marazzi, 1976:92](#)). Bu süreç temel olarak, paranın bir stok olarak değil her ne kadar sahibinin elinde olmasa ve başkalarının tasarrufları olsa da kapital olarak fonksiyon taşıdığı kredi sistemi sayesinde oluşur ([Marks, 1978:261](#)). Sermayenin kendinden çelişkili karakteri, para kapitalin sahipleriyle üretimi yönlendirenler arasındaki ilişki olarak faizi açıkça “bağımsız olan bir form” ([Marks, 1966:382](#)) varsayar. Artı değer çelişkili bütünlüğünün bu yer değiştirmesi faiz kârının artı değerle olan ilişkisini ortadan kaldırır. Bununla birlikte faiz kârı ancak artı değer bir varlık modu olarak var olabilir. Bu yüzden sosyal gerçeklik emek içinde ve emek sayesinde var olan ve artı değer üretiminin çelişkili bütünlüğü içinde kendisini M...M1 (kapitalin anlamsız formu, üretim ilişkilerinin en yüksek derecede ayarlanması ve nesnelleştirilmesi, faiz getiren form, sermayenin basit formu, kendini yeniden üretme sürecinden önce gelen form) içinde yeniden ileri süren çelişkinin bir hareketi olarak ortaya çıkar ([Marks, 1966:392](#)). Üretken sermaye için, krediyi emek üzerindeki verimlilik emrine dönüştürmedeki başarısızlık, piyasa sınırlarının sermayenin karını iflas ve ödeme acizliği formunda gerçekleştirmesini yeniden ileri sürerken verimli birikim para kapitalin güçlü olması için başarılı olmak zorundadır. Aynı zamanda üretken faaliyet varsayımı, diğer sosyal faaliyetler içinde kredi ilişkilerinin çöküşünü getirme tehdidinde bulunur. Kapitalin en temel ve anlamsız formunu güçlü tutmak için emek ve üretken sermaye feda edilmeye muhtaçtır, artı değer üretiminin para sunağı üzerinde kurban edilmesi kapital varlık formlarının içindeki temeli ortadan kaldırırken ancak bu şekilde, varsayılmayan ağır kayıpları absorbe etmek bankalar için mümkün hale gelir. Parasal birimler ve üretken/verimli birikim kendilerini, yok eden ayrışmanın içinde yeniden ileri sürerler. Paranın üstünlüğü karşısında üretim sürecinin (emek ve değerlendirme süreci) çelişkili varlığının ikincilliği, (sınıf çatışmasının bir formu olarak) üretim sürecinin çelişkili varlığının yerini kredi ve paranın çalıştırılması arasındaki bir çelişkiyle değiştirir. Artı değer üretiminin çelişkili bütünlüğünün bu yer değiştirmesi, içerik (değer üretiminin kullanımı) olarak anlamsız olan servetin formu olarak değerlendirilmenin emek sürecinden ayrılması anlamında farksızdır (bkz: [Marks, 1983:48](#)). Birikimin kriz içeren gelişmesi içinde kapitalist devletin gelişimi sosyal kargaşanın en yakın formu ve parasal kısıtlılıkların aracı bir formu içinde işleme tabi tutulur. Devletin gelişiminin temeli, değer formunun empoze edildiği hayat şartları içindeki sosyal çatışmadır. Kapitalist sosyal yeniden üretimin zorunluluklarının kendilerini devlete dayamaları ise bir değer formu olarak paranın gücü sayesinde. Sınıf ve emek çatışmasının parasal baskı formu içinde yer değiştirmesi, (temel banker olarak) devletin ulusal tedavülde sorumlu olması nedeniyle devleti kapsar. Para kapital ve devlet arasındaki ilişkiyi, “devlette

kendisini hissettiren” (Clarke, 1978:66) artı değer üretiminin çelişkili bütünlüğü içindeki bir ilişki olarak görmek sınıf çatışmasının gerçek sürecinin materyalist süreksizliğini gösterir: vergi matrahının erozyonu, ödemeler dengesi problemleri ve kesin bir vergi geliri oranı üzerindeki iddia olan kamu borçlarının birikimi (bkz: Clarke, 1988a). Bu baskılar, kapitalin kapitalist devlet formu üzerindeki parasal gücünün soyut düzeyi sayesinde ve bu düzey içinde artı değer üretiminin çelişkisini yeniden ileri sürmeyi gerektirir. Kapitalin para gücünün işleyişini anlamak için krizin parasal görünümünden sosyal ilişkiler krizinin analizine geçmek, dolaşım krizinden gerekli ve fazla işgücü arasındaki ilişkinin krizine geçmek zorunludur (Negri, 1984:25). Sınıf çatışmasının düşmanca eğilimi değerın tecessümü olan paranın gücünde yoğunlaşır. Kredinin çöküşünü önlemek için, üretken faaliyetin ve emeğin para sunağında kurban edilmesi temel olarak paranın hayat şartları üzerindeki gücünün tekrar empoze edilmesini gerektirir. Bu yeniden empoze ediş ise temel kapital form içindeki sosyal hayat üzerinde devletin empoze edici sosyal varoluşunun genelliğini gerektirir. (bkz: Clarke, 1988a; Marazzi, 1976). Bu süreç içinde devletin kendinden çelişkili formu, devletin tarihsel oluşumu üzerinde biçimsel eşitlik ve biçimsel özgürlük ve “son barınakla” (Marks, 1973:886), uyum içinde genellik kazanır. Böylece, son barınakla uyum içinde olan devlet, para formu içinde eşitliğin korkunç yüzünü topluma empoze ederek “komünal/toplumsal çıkarı” sunar. Devlet paranın kolektif temsili olarak varlık kazanır: hayat şartlarının, paranın ön koşulları, öncülü ve sonucu olarak hukuk ve düzeni kapsayarak parasal kıtlığa nazaran ikincil bir konuma itilmesi. Parasalcılık tarafından temsil edilen devletin gelişimi burjuva toplumunun anlamlı soyutlaması içinde ön-varsayılr ve bu ön-varsayım şimdi sınıf çatışmasının bir öncülü olarak hizmet etmektedir. (bkz: Marazzi, 1976; Clarke, 1988a).

3. Sonuç

Bu makale yapı ve çatışma arasındaki içsel ilişkiyi göstermeyi amaçlamıştır. Sosyal gerçekliği kendi “uygun gerçekliği” (Negri, 1984) içinde anlamaya çalışmak yapıları, onları sınıf çatışmasının tarihi varoluş formları olarak ele alıp aydınlatır. Tarih, Marks’ın (her ne kadar 18. *Brumaire*’de bu çatışmanın kendisi için yeni bir temel ve bir öncül olarak hizmet ettiği daha önceki çatışmanın sonuçları sayesinde insan etkinliği üzerine empoze edilmiş şartlar altında olduğunu eklese de) *Komünist Manifesto*’da belirttiği gibi sınıf çatışmasının tarihidir. Sonuç olarak kapitalizmin nesnel yasaları kapitalist toplumlarda var olan sınıf çatışmasının formları olarak tartışılmalıdır. Vakıa olarak, “nesnel yasalar” hakkında konuşmak şeylerin ilişkisi olarak sosyal ilişkilerin maddeleştirilmesi saplantısını gerektirir. Kapitalist gelişmenin yasalarıyla sınıf çatışması arasında Marks’ın “Kapital”de eleştirdiği kesin saplantılara düşmeden bir karşıtlık oluşturmak mümkündür. Yapının ve çatışmanın ayrıştırılması (Hirsch) içsel doğa olarak birbirlerine ait olan hareket ve canlılığı birbirinden ayırır. Nesnel yasaların çözülmesi ile sınıf çatışması arasında bir karşıtlık oluşturmak sosyal yeniden üretimin krizini (ve onun çözümünü) ekonomik ve siyasal alt-sistemler arasındaki yapısal parçalanma ya da bütünlüşmenin kaçınılmaz bir süreci olarak görmektir. Çatışmayı gelişmenin nesnel yasalarının çözülüşü olarak anlamak, tarihin sınıf çatışması olarak algılandığı Marksist anlayışa başvurarak, kaçınılmaz olarak krizi ve/veya düzelmeyi içermektedir. Bu şekildeki bir muhakeme teleolojiktir çünkü, yeni bir birikim rejimine mukabil egemenliğin yeni bir modu olarak ortaya çıkan kapitalist gelişmenin nesnel yasalarının çözülüşü içinde kriz geçici bir periyot olarak görülür. Sınıf çatışmasının rolü kendi çerçevesi içinde sert bir biçimde sınırlandırılmıştır (Hirsch).

Journal of Economics and Political Economy

Kapitalist devletin sosyal ilişkilerin bir formu olarak kavramsallaştırılması için Jessop'un ve Hirsch'in yapı ve çatışma ilişkisinin nosyonunu reddetmek zorunludur. Devletin sosyal çelişkinin hareketi olduğu anlayışı "yapısal yeterlilik" anlamında farklı fenomenlerin yapısalcı kavramsallaştırmalarını reddeder. Bir kere devlet sınıf çatışmasının siyasal formu olarak görülmezse karmaşık tarihi fenomenler gerçekte sadece "çok taraflı belirlenmelerin karmaşık sonucu" olarak analiz edilebilirler (Jessop, et. al. 1988:53). Bir kere, üretimin *sosyal* ilişkilerinin varlık modunun aksine bu ilişkilerin ekonomik ilişkilere yönelik olarak sistemleştirilmesi anlamında "sosyal"ın bir "form" olarak anlaşıldığı zaman, ekonomiden radikal olarak özerkleşmiş değilse (bkz: Jessop, 1986), politik ilişkilerin göreceli olarak ekonomik ilişkiler içinde teorileştirilmesi zorunludur. Jessop'ta sosyal gerçekliğin oluşumu, bilimsel aklı, tanımlayıcı kavramlarla, "çeşitli ikilemler, riskler belirsizlikler ve karmaşıklıklar", ortaya çıkan stratejiler, deneme ve yanılma teknikleri vb. ile yüzleşen sermayenin temel hatlarını takip etmeye zorlayan "sosyal ve ideolojik etki alanlarının bağımsız mantıklarını" takip eder (Jessop, et. al. 1988:8). Sınıf ilişkileri diğerleri arasında (üretimdeki ilişkiler) sadece tek bir (stratejik)mekanizmaya/nedene indirildiğinden, kapitalizmin maddi dünyası, tahsis edilmiş çıkarlar tarafından belirlenen farklı "sermaye mantıkçıları" arasındaki çatışmanın sistematik bir nedenini ortaya çıkarır. Bu anlayış sosyal gerçekliğin, yapısal gelişmenin ve (bireyselleştirilmiş) öznelleşmenin kombinasyonu tarafından belirlendiğini düşünmeye dayanır. Bir kere sınıf düşmanlığı öncelikli ilişki olarak dikkate alınmazsa sermayenin ve emeğin sosyal düşmanlığı sosyal güçlerin mücadelesinin çoğulculuğu olarak ortaya çıkar. Jessop, lehinde olduğunu açıkça göstermesine rağmen form analizine düşman bir şekilde yapısal çelişkiler hakkında bilgi verir. Hareket halindeki sosyal gerçekliğin soyutlaması olarak emeğin gücünün oluşumu bu nedenle atılmıştır. Egemenliğe doğru içsel büzülme unutulmaya terk edilmiştir. Bunun yerine birisi, görünen olayların altına girecek ve belirli şartlar içerisindeki olayların daha temel mekanizmalarını ve nedenlerini ortaya koyabilecek bir teorik kapasite içinde ontolojik derinliğe sahip etki ve sonuçların bireyselci bir analizine girişmek zorundadır (Jessop, et. al. 1988:28; ayrıca bkz: Bhaskar, 1989). Sonuç olarak "Thatcherism"e en iyi ve "çok tanrılı" bir bakış olarak yaklaşılabilir (Jessop, et. al. 1988) çünkü onda çok taraflı nedenler ve etkenler vardır ve bu yüzden de "birçok Thatcherism" vardır (Jessop, et al. 1988:9). Sosyal gerçekliğin böyle bir kavramsallaştırması içinde totolojiksel tehlike taşır: her şeyden önce gerçekliğin dış görünümü (çok taraflı nedenlerle) belirlenmiştir ve daha sonra gerçekliğin bu dış görünümünün ışığı içinde sosyal gelişme değerlendirilmiş/kıymetlendirilmiştir (bkz: Gunn, 1989). Marks için sorun çok taraflı belirlenmelerin/nedenlerin ve etkenlerin kendi karşılıklı ilişkileri içinde nasıl anlaşılacağıydı. Gerçekliğin dış görünümünü, sosyal gerçekliği oluşturan sosyal ilişkilerde ısrar etmede kavramsal bir başlangıç noktası (Jessop'ta çok yönlü nedenler, Hirsch'te ise yapı ve çatışmanın ayrışması) olarak almak, siyasal ekonominin eleştirisinin başladığı noktada kavramsal olarak ortadan kalkma/son bulma riski taşır.

Notlar

1. Önemli bilgiler ile seçilmiş makaleler için bakınız: Holloway & Picciotto, 1978; Clarke, 1991.
2. Ayrıca seçilmiş makaleler için bakınız: Bonefeld & Holloway 1991.
3. Poulantzas'ta (1980) tartışma Hirsch'in yaklaşımına doğru yönelir.
4. Devletim temel/üst-yapı anlamında bir kavramsallaştırılması için bkz: Jessop (1982). Marks'ın devlet teorisi ele aldığı ekonomik temel üzerine oluşan üst-yapıyı daha geniş bir tetkikle ele alan versiyon sadece devlete bakışta yanıltıcı değil aynı zamanda Marks'ın teorisinin bizzat kendisini de yanlış ele almış olur. Temel üst-yapı metaforunun (Kapital'in 1. cildinde kendisinin açıkladığı gibi) yapısalcı Marksizm'deki zaferi onun çalışmasının benim anlamlı olarak gördüğüm kısmının yani anlamlı soyutlamanın zaferidir. Bununla birlikte bu zafer Poulantzas'ın 1980'deki devletin

Journal of Economics and Political Economy

ekonomik temelden değil üretimin sosyal ilişkilerinden türemeye çalıştığı çalışmasında görülebileceği gibi çözülmeye neden olmuştur.

5. Jessop'un sosyal ilişkileri yapısal var oluşlar içinde sistematize etmeye çabalaması ayrıca üretimin sosyal ilişkileriyle alakalıdır. Jessop üretimin sosyal ilişkilerini ekonomik ilişkileri içermekle kısıtlanış olarak görür. Üretim ilişkileri üretimdeki ilişkilere ve üretimin ilişkilerine şeklinde sistematize edilmiştir (bkz: [Jessop 1986:5](#)). Öncekinin üretimin yapısal var oluşu içindeki sınıflar arasındaki işleyişi içeren bir ilişki olduğu, yani sermaye ile fabrikadaki emek arasındaki ilişki olduğu söylenmektedir ([Jessop, 1986](#)). Sonraki ise “belirli formlar içindeki fazla emek tahsisine ve kaynak tahsisine işaret etmektedir ([Jessop 1986:5](#)). Böyle bir bakış Marksist teori açısından basitçe yanlıştır. Jessop değerın sosyal sürecini, mevcut emek gücünü üretim sürecinde üretimin değişik dalları içinde dağıtan bir mekanizma olarak savunur görünmektedir (benzer bir yaklaşım için bkz: [Althusser 1975: 167; 1977:87](#)). Jessop Althusser'in emeğin sosyal dağılımının değer yasasını yanlış anladığını doğrulaması bize emeğin özel sosyal formu hakkında hiçbir şey anlatmamaktadır. “Böyle bir metot sadece durgun yapıları kimliklendirebilir ve ani durgunluk, yapılar arasındaki ani miktar sıçramaları gibi nitelikli bir değişimi ortaya çıkarmaya zorlanmaktadır yoksa bir süreci ya da değişken nitelikteki sürekliliği değil” ([Elson 1979:141](#)). Jessop'un değer yasası anlayışı biçimseldir ve açıklayıcı güçten yoksundur. Değer yasasının teknik bir okunuşuyla baş başa bırakılmış durumdayız.
6. Marksist kategorilerin ve teorinin ilk ve ikinci düzeni arasındaki ilişkinin birbirinin ön-varsayımı olduğunu Gunn tartışmıştır (1989). Böylece Hirsch ve Jessop'ta olduğu gibi, “ortalama” kavramların tanıtımı birbirlerinden ayırlamayan ayrılmalı analiz “düzeyleri”ni seçkin hale getirir.
7. Marks'a göre (1983:141) paranın global hareketi, soyutluk içinde insan emeğinin sosyal tecessümü olarak ve bir vücut formu olarak malın tüm uzantılı karakterlerini gerektirir.
8. İngilizce'de güç (power) kavramı diğer dillerdekinden (potentia versus potestas or Vermdgen versus Macht gibi) biraz farklı anlamlar içermektedir. Farklı uç değerlerin diyalektik sürekliliğine işaret ettiğinden bu fark önemlidir. Potentia (ya da Vermdgen) sosyal hareketlilik kurarken potestas (ya da Macht) sosyal gerçekliğin özel karışık bir boyutu üzerine kurulu tarihin sosyal yapısını ima eder (bkz: [Negri, 1989:49](#)). Böylece çalışan sınıfın gücü hakkında konuşurken bu gücün kapital içindeki sosyal hareket oluşturucu bir şey olarak ve diyalektik uç kutuplarla ilişkili olsa da tarih yapımının gücü anlamında ayrı olarak zihninde tutmalıdır.
9. “Soyutlama” kavramı mevcut sosyal süreçten onların içinde var olduğu sosyal forma doğru oluşan gelişmeye işaret eder (bkz: Marks, 1983; [Lukacs, 1968](#)). Anlamli soyutlama kavramı [Marks'ın \(1973\)](#) somutun içinde var olan soyut kavramı (ya da tersi) ile anlam kazanır.
10. Burada “feodalizm” kendi analitik ve popüler algılanışı içinde kullanılmıştır: bu sosyal ilişkilerin egemenliğin kişisel ilişkileri içinde ve onların sayesinde var olmasıdır. Feodal toplum ve kapitalist sosyal ilişkilerin gelişimi üzerindeki bir tartışma için bakınız: Gerstenberg'in bu cilde yaptığı katkılar.
11. Onları kendi araçlarına terk ederek bankacılar kredinin aşırı genişlemesine oluşturulan aşırı birikimi yakma eğiliminde olacaklardır. Devletin tarihsel gelişimi kredinin genişlemesini engellemek için haksız yere çeşitli güçler iddia etmiştir. Bu güçler devletin parasal ve finansal politikalarının temelini sağlamaktadır. (1844 Banka Sözleşmesi konusunda bkz: [Marks, 1966](#)).
12. Marks, “Yahudi Sorunu”nda, mülkiyet hakkının diğerlerinin arasından sadece biri olmadığını, tersine, paradigmatik bir hak olduğunu açıklamaktadır.
13. Bununla birlikte, mülkiyet hakkı korunurken devlet kapital ile uygun emeğin realize edilmesini garanti edecek güce sahip değildir. Devlet sermaye ve emeğin sosyal ilişkilerinin varlık modudur ve bu nedenle soyut zenginlik sürecinin belirgin bir momentidir.
14. Liberalizmde hak sadece sosyal gerçekliğin soyutlamasına karşıt şekilde soyut bir form olarak görülür. Böylece nesnenin ve öznenin sosyal bütünlüğü burjuva haklarının evrenselliği altında, normatif bir felsefe olarak hukukun felsefesine izin vererek düzenlenir. Haklar insan varlığının en yüce sosyal kavramıdır.
15. Bu, global fazla birikim ve kredi temelindeki sosyal kapitalin dolaşımı ile yüzleşen kapitalist devletin kendinden çelişkili formu meselesi üzerine daha çok araştırma yapmak için sistematikleştirilmemiş bir sonuçtur. Bu düzeyde tartışma fordist ve yapısalcı teorileri bu problemleri sınıf düşmanlığından ayırmaları konusunda eleştirir.
16. Keynesyenizm'in krizi ve parasalcılığın, paranın gücünü yeniden empoze ederek yükselişi konusunda bakınız: [Clarke, 1988a](#).

Kaynaklar

- Agnoli, J. (1975). *Überlegungen zum bürgerlichen Staat*, Berlin: Wagenbach Klaus GmbH.
- Agnoli, J. (1986). Zwanzig Jahre danach: die Transformation der Demokratie. *Prokla*, 62, 4-70.
- Althusser, L. (1975). *Reading Capital*, London: The Gresham Press.
- Althusser, L. (1977). *Lenin and Philosophy and other Essays*, London: New Left Books.

Journal of Economics and Political Economy

- Backhaus, H.-G. (1974). Materialien zur Rekonstruktion der Marksschen Werttheorie. in *Gesellschaft*, Edited by H.-G. Backhaus, Frankfurt: Suhrkamp.
- Backhaus, H.-G. (1986). Zum Problem des Geldes als Konstituens oder Apriori der ökonomischen Gegenständlichkeit. *Prokla*, 63, 23-62.
- Bhaskar, R. (1989). *Reclaiming Reality*, London: Verso.
- Bhaskar, R. et. al.(1988). Philosophical Underlabouring. *Interlink*, 8,
- Blanke, B., Jürgens, U. & Kastendiek, H. (1978). On the Current Marxist Discussion on the Analyses of the Form and Function of the Bourgeois State. In *State and Capital: A Marxist Debate*, Edt J. Holloway & S. Picciotto. London: Edward Arnold.
- Bonefeld, W. (1987a). Reformulation of State Theory. *Capital & Class*, 33, 96-127. (reprinted in W. Bonefeld & J. Holloway (1991).)
- Bonefeld, W. (1987b). Marxism and the Concept of Mediation. *Common Sense*, 2, 67-72.
- Bonefeld, W. (1987c). Open Marxism. *Common Sense*, 1, 34-38.
- Bonefeld, W. (1988). The Permanence of primitive Accumulation. *Common Sense*, 6, 41-53.
- Bonefeld, W. & Holloway, J. (eds.) (1991) *Post Fordism and Social Form*, London: Palgrave Macmillan.
- Clarke, S. (1977). Marxism, Sociology and Poulantzas' Theory of the State. *Capital & Class*, 1(2), 1-31.
- Clarke, S. (1978). Capital, Fractions of Capital and the state, "Neo-Marxist" Analysis of the South African State. *Capital & Class*, 2(2), 32-77.
- Clarke, S. (1980). The Value of Value: Rereading Capital. *Capital & Class*, 10, 1-17.
- Clarke, S. (1982). *Marks, Marginalism and Modern Sociology*, London: Macmillan.
- Clarke, S. (1983). Comment on Jessop. *Kapitalistate*, 10/11, 113-134.
- Clarke, S. (1988a). *Keynesianism, Monetarism and the Crisis of the State*, Aldershot.
- Clarke, S. (1988b). Overaccumulation, class struggle and the regulation approach. *Capital & Class*, 12(3), 59-92. (reprinted in W. Bonefeld & J. Holloway, (1991).).
- Clarke, S. (1989). Review article on M. Itoh's 'Basic Understanding of Capitalism' in *Capital & Class*, 13(1), 133-149.
- Clarke, S. (1991). *The State Debate*, London: Palgrave Macmillan.
- Elson, D. (1979). The Value Theory of Labour. in Elson (ed.) *Value: The Representation of Labour in Capitalism*, London: Humanities Press Intl.
- Gerstenberger, H. (1989). Marxist State Theory Revisited. paper presented to the annual Conference of the *Conference of Socialist Economists* Sheffield, July 1989.
- Gunn, R. (1987a). Marxism and Mediation. *Common Sense*, 2, 57-66.
- Gunn, R. (1987b). Practical Reflexivity in Marks. *Common Sense*, 1, 39-51.
- Gunn, R. (1987c). Notes on Class. *Common Sense*, 2, 15-25.
- Gunn, R. (1987d). Rights. *Edinburgh Review*, 77, 1-4.
- Gunn, R. (1989). Marxism and Philosophy: the conceptual status of Marxist categories in the light of Critical Realist Critique. *Capital & Class*, 13(1), 87-116.
- Gunn, R. (1991). *Marxism, Metatheory and Critique*, in Bonefeld & Holloway (1991).
- Hirsch, J. (1976). Bemerkungen zum theoretischen Ansatz einer Analyse des bürgerlichen Staates, in *Gesellschaft* 8/9, Frankfurt.
- Hirsch, J. (1977). *Kapitalreproduktion, Klassenauseinandersetzungen und Widersprüche im Staatsapparat*, in *Handbuch V Staat*, edited by Brandesl Hoffmann, Jiirgens & Semmier: Koln.
- Hirsch, J. (1978). *The State Apparatus and Social Reproduction: Elements of a Theory of the Bourgeois State*, in Holloway & Picciotto (1978).
- Hirsch, J. & Roth, R. (1986). *Das neue Gesicht des Kapitalismus. Vom Fordismus zum Post-Fordismus*, Hamburg: VSA-Verlag.
- Holloway, J. (1980). State as Class Practice, in *Research in Political Economy*, 3, 1-25.
- Holloway, J. (1988). *The Great Bear, Post-Fordism and class struggle: a comment on Bonefeld and Jessop*, in *Capital & Class*, 36, London. Reprinted in Bonefeld & Holloway (1991).
- Holloway, J. & Picciotto, S. (1977). Capital, Crisis, and the State, *Capital & Class*, 2, London. Reprinted in Clarke (1991).
- Holloway, J. & Picciotto, S. (1978). (eds.) *State and Capital, A Marxist Debate*, London.
- Jessop, B. (1982). *The Capitalist State*, Oxford.

Journal of Economics and Political Economy

- Jessop, B. (1983). *State forms, social Basis and Hegemonic Projects, Kapitalistate*, no. 10/11.
- Jessop, B. (1985). *Nicos Poulantzas, Marxist Theory and Political Strategy*, Basingstoke.
- Jessop, B. (1986). *The Economy, The State, and the Law, Theories of Relative Autonomy and Autopoietic Closure* (European University Institute, Florence).
- Jessop, B. (1988). *Regulation theory, post Fordism and the state: more than a reply to Werner Bonefeld, Capital & Class*, no. 34, London. Reprinted in Bonefeld & Holloway (1991).
- Jessop, B. (1988b). *Regulation Theories in Retrospect and Prospect*, (University of Bielefeld, Zentrum für interdisziplinäre Forschung, Bielefeld).
- Jessop *et al.*, (1988). Jessop, Bonnet, Bromley, Ling, *Thatcherism, a Tale of Two Nations*, London.
- London, J. (1980). *In and Against the State*, London.
- Lukacs, G. (1968). *Geschichte und Klassenbewusstsein*, Frankfurt.
- Marazzi, C. (1976). *Money in the World Crisis: The New Basis of Capitalist Power, Zerowork. Political Materials 2*, New York.
- Marks, K. (1966). *Capital*. Vol.3, London, Lawrence and Wishart.
- Marks, K. (1969). "Die Klassenkämpfe in Frankreich 1848-1850", in *MEW 7*, Berlin.
- Marks, K. (1963). *Grundrisse*, Middlesex, Penguin.
- Marks, K. (1974). *Grundrisse*, German Edition, Berlin.
- Marks, K. (1976). *Theorien Über den Mehrwert*, vol. 111, MEW 26.3, Berlin.
- Marks, K. (1978). *Capital* vol.2, (Middlesex, Penguin).
- Marks, K. (1981). "Zur Kritik der Politischen Ökonomie", in *MEW 13*, Berlin.
- Marks, K. (1983). *Capital* vol. 1, London, Lawrence and Wishart.
- Marks, K. & Engels, F. (1958). "Die deutsche Ideologie", in *MEW 3*, Berlin.
- Negri, A. (1984). *Marks Beyond Marks, Lessons on the Grundrisse*, Massachusetts, Bergin & Garvey.
- Negri, A. (1988). *Keynes and Capitalist Theories of the State Post-1929, Toni Negri Revolution Retrieved*, edited by Red Notes Italian Archive, London.
- Negri, A. (1989). *The Politics of Subversion*, London.
- Negri, A. (1984). "Was ist und zu welchem Zweck benötigen wir heute eine Erneuerung des Marxismus? Rede zum hundertsten Todestag von Karl Marks", *PROKLA*, no. 55 Berlin.
- Negt, O. & Kluge, A. (1971). *Öffentlichkeit und Erfahrung*, Frankfurt.
- Poulantzas, N. (1973). *Political Power and Social Classes*, London.
- Poulantzas, N. (1974). *Fascism and Dictatorship*, London.
- Poulantzas, N. (1980). *State Power Socialism*, London.
- Psychopedis, K. (1988). Notes on Mediation Analysis, *Common Sense*, no. 5, Edinburgh June 1988.
- Psychopedis, K. (1991). Crisis Theory in contemporary Social Sciences, in Bonefeld & Holloway (1991).
- Reichelt, H. (1978). Some remarks on Flatow and Huisken's Essay "On the Problems of the Derivation of the Bourgeois State", in Holloway & Picciotto (1978).
- V. Braunnühl, E. (1976). Die Internationale Organisiertheit der bürgerlichen Gesellschaft, in *Gesellschaft 8/9*, Frankfurt.
- V. Braunnühl, E. (1978). On the Bourgeois nation State within the World Market Context, in Holloway & Picciotto (1978).

Copyrights

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to the journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>).

